

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА НІМЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

**Кваліфікаційна робота
магістра
на тему СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФІЦІЙНИХ ПРОМОВ
КОНРАДА АДЕНАУЕРА**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-нп
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.04 Германські мови
та літератури (переклад включно)
освітньо-професійної програми
Переклад (німецька)
Драганова Катерина Олександрівна
Керівник к.ф.н., проф. Вапіров С.Ю.
Рецензент д.ф.н., проф. Прохоров
В.Ф.

Запоріжжя – 2020

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 61 стор., 74 джерела.

Об'єкт дослідження: публічні промови канцлера ФРН Конрада Аденауера.

Мета роботи: аналіз особливостей функціонування стилістичних фігур в дискурсі публічних промов Конрада Аденауера.

Теоретико-методологічні засади: політичної лінгвістики та політичного дискурсу (М.П. Брандес, М.Я.Блох, О.В. Епштейн, А.П. Чудінов, Е.И. Шейгал), теорії риторики (Т.В. Нагорська, Ю.М. Чантуридзе, М.А. Чекунова), жанру публічної промови (Л.Н.Селіверстова, Е.Ю.Альошина), теорії стилістичних фігур (А.Н.Гвоздєв, Л.В.Завальська, Н.В.Гуйванюк, А.П.Коваль, О.Д.Пономапів,Л.І.Мацько).

Отримані результати: Політичний дискурс є загальноприйнятим типом мовної поведінки суб'єкта (відомого політика, канцлера, президента тощо) в політичній сфері, який обумовлений історичною та соціальною ситуацією. Мета спілкування в політичному дискурсі детермінує вибір комунікативним учасником способу спілкування та стилістичних засобів. Політичний дискурс репрезентує світ політики, в який входять постанови, укази, закони, наукові політологічні статті, газетно-публіцистичні тексти на суспільно-політичну тему та публічні промови. Публічна промова – це заздалегідь підготовлений гострополітичний виступ із позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуванням, конкретними фактами, з планами та перспективою політичних змін. Їх джерелом є дискурс влади, який знаходиться у постійному розвитку, залежно від суспільно-політичних пріоритетів. Для здійснення своїх двох основних функцій (інформативної та функції впливу) публічна промова має бути експресивною та виразною. Це досягається за допомогою різних засобів посилення виразності. Особливої значущості в структурно-семантичній тканині політичного дискурсу набувають стилістичні одиниці, до яких відносяться тропи та риторичні фігури. Вибір тропів у мові політика залежить від конкретної політичної ситуації, потреб суспільства, яке він

представляє, та від актуальності референта, що зазнає у промові образної репрезентації. Набір риторичних засобів є загалом однаковим; різниця полягає у частотності вживання певної риторичної фігури.

Ключові слова: політичний дискурс, публічні промови, стилістичні засоби.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС У ФОКУСІ СТИЛІСТИКИ.....	8
1.1 Політичний дискурс (інституційний тип комунікації).....	8
1.2 Жанрова специфіка політичного дискурсу.....	16
1.3 Політична промова як текстотип політичного дискурсу.....	24
1.4 Стилiстичні прийоми та риторичні фігури у політичному дискурсі...27	27
РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНЕ ОРАНЖУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВ КОНРАДА АДЕНАУЕРА.....	34
2.1 Метафоричність у політичній промові.....	34
2.2 Використання метафор у виступах К. Аденауера.....	38
2.3 Використання повторів у виступах К. Аденауера.....	48
2.4 Використання метонімії, іронії, антитези, гіперболи і риторики у виступах К. Аденауера.....	52
ВИСНОВОК.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження визначається кількома факторами: динаміка суспільного розвитку тягне за собою зміни в області політичної комунікації і постійно висуває нові вимоги до мови. Створюється нове поле для формування відносин між державою та суспільством, між політиками та громадянами. В контексті подібних зрушень на перший план виходить не тільки лінгвістичний аналіз публічних промов як окремого жанру політичного дискурсу, а й аналіз соціально-політичних обставин, за яких вони створюються. Важливим є також проведення досліджень, здатних виявити і описати загальні та специфічні особливості стилістичного аранжування публічних промов у різні періоди соціально-політичного розвитку Німеччини.

По-друге, через процеси демократизації, зростання соціальної та політичної активності суспільства набуває значущості потреба у володінні мистецтвом публічної мови. Публічна мова здатна значно впливати як на рівень розвитку суспільства окремої держави, так і на міжнародний рівень. В основі цього дослідження лежить уявлення про мову як про інструмент соціального регулювання відносин між комунікантами.

Теоретичну основу дослідження склали праці українських та зарубіжних фахівців в галузі: політичної лінгвістики та політичного дискурсу (М.П. Брандес, М.Я.Блох, О.В. Епштейн, А.П. Чудінов, Е.И. Шейгал), теорії риторики (Т.В. Нагорська, Ю.М. Чантурідзе, М.А. Чекунова), жанру публічної промови (Л.Н.Селіверстова, Е.Ю.Альошина), теорії стилістичних фігур (А.Н.Гвоздєв, Л.В.Завальська, Н.В.Гуйванюк, А.П.Коваль, О.Д.Пономапів,Л.І.Мацько).

Об'єктом дослідження є публічні промови канцлера ФРН Конрада Аденауера.

Предметом дослідження слугують особливості стилістичного аранжування публічних промов.

Метою дипломного дослідження є аналіз особливостей функціонування стилістичних фігур в дискурсі публічних промов Конрада Аденауера..

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчити жанровий простір політичного дискурсу, визначити в ньому місце текстів публічних промов ;
- узагальнити та систематизувати наявні в наукових роботах відомості про природу текстів публічних промов ;
- вивчити комплекс основних стилістичних засобів, характерних для текстів публічних промов ;

До основних **методів дослідження**, що застосовуються в презентованій роботі, відносяться: описовий метод, що містить в собі прийоми інтерпретації, узагальнення та класифікації матеріалу, а також метод суцільної вибірки вихідного матеріалу з текстів публічних промов Конрада Аденауера..

Незважаючи на те, що публічна мова є предметом вивчення в роботах багатьох вчених, деякі її аспекти все ж видаються маловивченими і вимагають додаткового розгляду. Так, недостатньо вивченою залишається публічна політична мова федеральних канцлерів Німеччини, в дослідженні якої до сих пір був відсутній комплексний підхід, що передбачає аналіз усього її арсеналу лінгвостилістичних фігур.

Наукова новизна презентованого дослідження:

1. Текст публічної промови трактується як соціальна дія суб'єкта, який формулює свої комунікативні інтенції відповідно до ситуації і соціокультурних умов спілкування, а також до загальної стратегії мовної поведінки та тактики взаємодії з адресатом.

Вивчення публічної політичної мови проводиться з урахуванням комунікативної ситуації, що в окремих випадках призводить до уточнення її характеристики в політичному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували публічні виступи Конрада Аденауера.

Теоретична значущість дослідження полягає в науковому осмисленні складного феномена публічної політичної мови з позицій співвіднесення структури текстів ораторських виступів з їх когнітивними, соціальними і політичними контекстами. Презентоване дослідження вносить певний внесок у подальше вивчення когнітивно-комунікативних особливостей політичного дискурсу, в розробку принципів дискурсивного аналізу, теорії та практики мовного впливу.

Практична цінність дослідження полягає в можливості використання наведених в цьому дослідженні положень та висновків для лекційних курсів, спецкурсів, спецсеминарів з прагматики синтаксису, стилістики, дискурсології, а також в практиці викладання німецької мови. Крім цього, деякі результати дослідження можуть бути корисні фахівцям в галузі культури ділового спілкування та мовного впливу.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про політичний дискурс у фокусі стилістики, особлива увага приділяється визначенню політичного дискурсу, розглянуті прийоми стилістичні прийоми та риторичні фігури у політичному дискурсі.

Другий розділ містить стилістичне аранжування публічних промов Конрада Аденауера.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок 64, кількість використаних джерел 74.

РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС У ФОКУСІ СТИЛІСТИКИ

1.1 Політичний дискурс (інституційний тип комунікації)

Під дискурсом розуміється складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конституюючими чи фонovими) чинниками, по-друге, має «видиму» – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який «будується» впродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується його реципієнтом (слухачем, читачем тощо) [Серажим, 2002, с. 13].

«Політичний дискурс – це конкретний вияв політичної комунікації, що передбачає актуалізацію політичного тексту в комунікативному акті взаємодії політичного суб'єкта (політика, політичної сили, влади) та політичного об'єкта (аудиторії, електорату, виборця)» [Кондратенко 2007, с. 12].

Термін *discourse* вперше був уведений у науковий обіг в 1952 році Харрісоном в контексті терміносполучення *discourse analysis* для позначення «методу аналізу зв'язного мовлення (або письма)» [66, с.100].

Найбільш вичерпне визначення дискурсу знаходимо у «Словнику термінів міжкультурної комунікації», який уклав український лінгвіст Ф.С.Бацевич: «Дискурс – це тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, тривалий у часі процес, утілений у певній (інколи значній) кількості

повідомлень; мовленнєвий потік, що має різну форму вияву (усну, писемну, друковану, паралінгвальну тощо), відбувається у межах одного чи кількох каналів комунікації, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування і являє собою складний синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, і має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [Бацевич 2005, с. 42-43]. Наведене визначення розкриває сутність поняття, враховуючи його різноплановість та багатовекторність.

На межі тисячоліть унаслідок розвитку та зростання ролі комунікативних технологій, глобалізації комунікативного простору в сучасному суспільстві дослідження проблем комунікативного впливу на масову свідомість і свідомість особистості вийшли на передній план. Сферами, де постійно реалізується спланований або спрямований комунікативний вплив, можна вважати сферу ЗМІ, рекламу товарів і послуг і, безумовно, політику.

А. Н. Баранов визначає політичний дискурс як «сукупність дискурсивних практик, що ідентифікують учасників політичного дискурсу як таких або формують конкретну тематику політичної комунікації» [Баранов 1991, с. 245]. Дискурсивні практики включають в себе стійкі набори мовних засобів, властиві певному політичному суб'єкту або характерні для обговорення будь-якої теми політичної комунікації [Шейгал 2004, с. 246]. Базовими концептами політичного дискурсу, навколо яких він організовується, є культурно-мовні концепти «влада» і «політик» [Шейгал 2004, с. 69-96] .

Карпухіна [Карпухина 2011, с. 91] під дискурсом розуміє цілеспрямовану дію, яка залежить від екстралінгвістичних факторів; дію, представлену в лінгвістичному плані і здатну вплинути на свідомість учасників комунікації. Основною функцією політичного дискурсу є його використання в якості інструменту політичної влади [Шейгал 2004, с. 34].

Простежити механізм здійснення впливу на масову свідомість у політиці можна, вивчаючи політичний дискурс, який в останні десятиліття став одним із популярних об'єктів дослідження не лише в лінгвістиці, а й в інших науках. Сьогодні, коли все більшого значення набувають механізми політичного маніпулювання, мова почала набувати ще важливішого значення у політичному житті суспільства, оскільки вона є одним із основних і безпосередніх елементів маніпулятивного процесу. Дискурс принципово орієнтується на комунікацію, оскільки він «виявляється в комунікації і в ній функціонує, комунікація без дискурсу неможлива» [Красних 2003, с. 115]. Актуальними сьогодні є вивчення здатності політичного дискурсу переконувати і спонукати аудиторію до дій та трактування політичного мовленнєвого впливу як такого, що потенційно означає владу чи прагнення до неї.

«Політика, за своєю суттю, є мовленнєвою діяльністю, у якій мова використовується для інформування інших про політичні проблеми і для переконання в необхідності взяти участь у діях, пов'язаних з даними проблемами» [15, с. 29]. Під «політикою» розуміється наука; мистецтво; сфера діяльності; особливий вид соціальної комунікації [Карпухина 2011, с. 91].

Політичний дискурс може бути визначений як сукупність усіх мовленнєвих актів [Стризое 1999, с. 6] у відповідній інституційній атмосфері [Медвідь 2008, с. 66], що реалізується в усній та писемній формах, передбачає врахування фону, очікувань автора та аудиторії, прихованих мотивів, сюжетних схем тощо.

Сучасна наука розглядає поняття «політичний дискурс» з різних точок зору [Демьянков 2002, с. 34]. По-перше, під політичним дискурсом розуміють тексти, що відображають політичну та ідеологічну практику певної країни, партії, течії в певну епоху та суспільну свідомість. Основою політичного дискурсу є повідомлення про факти та їх коментар, а сам він відображає політичну ситуацію, задає можливі форми політичної практики. По-друге,

політичний дискурс - це результат, ефективність комунікації. Метою політичного дискурсу є не опис, а переконання, яке викличе у реципієнтів наміри, спонукання до «політично правильних» дій або оцінок тощо. Це «своєрідна театралізована агресія» [Демьянков 2002, с. 36]. При вивченні політичного дискурсу ми можемо виходити з розуміння дискурсу, висловленого М. Я. Блохом, як тематично певного тексту, задуманого і передбачуваного як цілий і завершений, але розглянутого в ситуації спілкування, в якій він розгортається [Блох 2013, с. 5-10].

Політичний дискурс – це явище, з яким ми зустрічаємося кожного дня. Боротьба за владу є основною темою та рушійним мотивом цієї сфери спілкування. Витлумачення політичного дискурсу як інституційного різновиду дискурсивної діяльності людини актуально для праць багатьох науковців (В. І. Карасик, М. Л. Макаров, М. В. Піменова, К. С. Серажим, О. Й. Шейгал та ін.). Так, Л. С. Павлюк стверджує, що підставою для виокремлення типів дискурсів, зокрема і політичного, є «звичайна тематична зорієнтованість, вказівка на коло життєвих явищ та пов'язаних із ними мотивів» [Павлюк 2009, с. 15].

М. Л. Макаров, вважаючи дискурс одним з основних понять комунікативної лінгвістики наполягає на широкому потрактуванні поняття дискурсу як «родової категорії щодо понять мовлення, текст, діалог» [Макаров 2003, с. 90], тобто це явище «проміжного порядку між мовленням, спілкуванням, мовною поведінкою, з одного боку, та зафіксованим текстом, що є «сухим залишком» спілкування, з іншого боку» [Карасик 2004, с. 231].

Специфічними характеристиками політичного дискурсу є агональність, агресивність, ідеологічність і театральність [Епштейн 2008, с. 152-154]. Жоден з канцлерів (К. Аденауер, Л. Ерхард, К.Г. Кизингер, В. Брандт, Г. Шмідт, Г. Коль, Г. Шредер) ніколи добровільно не залишали свій пост і до кінця вели боротьбу за утримання влади, що підтверджує безкомпромісність і агресивність політичного дискурсу.

«Політичний дискурс - це сукупність всіх мовних актів, а також публічних правил, традицій і досвіду, ситуативно детермінованих і виражених у формі мовних утворень, зміст, суб'єкт і адресат яких належать до сфери політики» [Епштейн 2008, с. 151].

Політичний дискурс як різновид дискурсу або субдискурс розгортається для досягнення, збереження та здійснення політичної влади. Основним наміром політичного дискурсу є потреба адресанта висловити своє бачення дійсності та переконати адресата у тому, що таке бачення є єдино правильним. При цьому мовець оперує подіями майбутнього, тому вибір відповідних мовних засобів може відіграти вирішальну роль. Політичний дискурс характеризується низкою специфічних засобів. І суть тут не лише у вживанні специфічної детермінованої політичною діяльністю лексики, а й у своєрідному виборі й організації певних структур вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, що склалися в процесі професійної діяльності політиків. Класичним є тлумачення, яке запропонував Т. Ван Дейк: політичний дискурс – це клас жанрів, обмежений суспільною сферою, а саме політикою. Урядові обговорення, парламентські дебати, партійні програми, промови політиків – це ті жанри, які належать сфері політики. Услід за Т. Ван Дейком Грабяс [Grabias 1997, с. 264] також стверджує, що дискурс – це мовленнєва поведінка, форма якої залежить від того, хто з ким розмовляє, в якій ситуації і чому.

На думку Я. Торфінга, існуючий соціальний порядок є результатом дискурсивного конструювання, яке вирішує, що є істина: «Дискурс є результат гегемоністських артикуляції, мета яких - встановлення як політичного, так і морально-інтелектуального лідерства в суспільстві» [Левшенко 2012, с. 105].

Інтерес до вивчення політичного дискурсу привів до появи нового напрямку в мовознавстві - політичної лінгвістики. «У низці подій 20- го століття відліком для становлення політичної лінгвістики стала Перша світова війна, яка призвела до небачених людських втрат і кардинальної зміни

світовідчуття людства ...» [Карпухина 2011]. Після цієї історичної події лінгвісти зацікавилися «мовою політики».

Польський учений Збігнев Кльош [Kloch, с. 107] зазначає, що офіційність – це така стратегія комунікації, що об'єднує вибір (спонтанний чи продуманий) висловлювань зі стилістичними засобами, які потрібно спрямувати на досягнення політичної мети.

Політичний дискурс належить до інституційних видів спілкування, оскільки здійснюється в суспільстві, соціальних інститутах та установах. Це зумовлює наявність набору типових для певної сфери ситуацій спілкування, типових моделей соціальної поведінки, типових соціальних ролей, певної тематики спілкування, специфічний набір інтенцій та мовленнєвих стратегій.

Політичний дискурс трактується як інституційне спілкування, яке використовує певну систему професійно-орієнтованих знаків, тобто характеризується власною субмовою (лексикою, фразеологією та пареміологією).

Дискурс включає в себе і відображає специфічний збіг таких обставин, при яких і для яких він був створений: комунікативні наміри автора; взаємини автора і адресатів; всілякі обставини, «значимі» і випадкові; ідеологію і стилістичний клімат епохи в цілому, конкретного середовища, конкретних особистостей, яким адресовано повідомлення; жанрові та стильові риси повідомлення та комунікативної ситуації; асоціації з попереднім досвідом, що потрапили в орбіту даної мовленнєвої дії [Карасик 2002, с. 275].

У роботах Ю.Хабермаса підкреслюється, що потрібно «розрізнити принаймні дві форми комунікації (або мови): комунікативну дію (взаємодію), з одного боку, та дискурс – з іншого. В межах першої значення та смисли приймаються наївно, некритично з метою обміну інформацією...; що ж до дискурсу, то в його межах темою стають проблематичні претензії на значення, і жодного обміну інформацією не відбувається» (цит. за [Ситниченко 1996, с.

36]). Учасники мовної комунікації (дискурсу) аналізують реальність, відмовляючись від існуючих у свідомості й закріплених у мові стереотипів.

Політичний дискурс – це складна ідеологічно сконструйована засобами ЗМІ та іншими комунікаційними джерелами єдність комунікативної поведінки і прагматичних, політичних, соціокультурних і психологічних чинників, що являють собою системно-символічний порядок, у межах якого реалізується процес боротьби за владу.

Під дискурсом розуміють фрагменти дійсності, що мають часову довжину, логіку розгортання (сюжет) та є «закінченим твором, який сформувався на основі організації сенсів з використанням коду»

[Карасик 2000, с. 24] тощо.

Дискурс можна трактувати як особливий вид комунікації. «Дискурс є комунікативна подія, що відбувається між тим, хто говорить і слухає (спостерігачем та ін.) у процесі комунікативної дії в певному часовому, просторовому й іншому контексті [Демьянков 2002]. Ця комунікативна дія може бути мовною, письмовою, мати вербальні й невербальні складові».

В.Карасик виокремлює науковий, релігійний, діловий, політичний, масово-інформаційний, юридичний, педагогічний та інші типи інституційного дискурсу [Карасик 2000, с.6]. Згідно з фаховою специфікою, дискурси прикріплюються до відповідної сфери, галузі чи виду діяльності, особистісних авторських сенсів у певних умовах [Медвідь 2008, с. 68].

Дискурс є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди [Ситниченко 1996, с. 7].

Поняття «дискурс» багатозначне, і сучасна наука визнає, що його визначення є дискусійним. У лінгвістичній та філософській традиціях поняття «дискурс» вживається як синонім слова «текст». Причому під текстом може розумітися не тільки специфічний продукт мовної діяльності, а й будь-яке явище дійсності, що має знакову природу і певним чином структуроване, наприклад фільми, спектаклі, мітинги, дебати тощо [21].

За висловлюванням М. Пеше та К. Фукса, дискурсивні процеси лежать в основі породження сенсу, а мова – це матеріальна субстанція, в якій цей сенс утілюється [Пеше 1999, с. 112]. В україністиці дискурс почали активно вивчати з 90-х років минулого століття, переважно як комунікативну ситуацію разом з її складниками [Седов 2004, с. 42].

Дискурс орієнтується на комунікацію, оскільки він «виявляється в комунікації і в ній функціонує, комунікація без дискурсу неможлива» [Красних 2003, с. 115].

Таблиця 1.1

Функціональність політичного дискурсу [Шевчук 2013 с.267] :

Назва функції	Призначення
Комунікативна	Вираження волі щодо співрозмовника: прохання, запрошення, порада, спонукання тощо;
Спонукальна (апелятивна, вокативна, конативна, регулятивна, інструментальна)	через ідеологію засобами ЗМІ та PR формується вторинна реальність, що структурує і тлумачить - інтерпретує дійсність та претендує згодом стати соціальною практикою;
Конструювання мовленнєвої реальності	політична пропаганда, переконання та вплив на адресата, а також політична комунікація нерідко має завдання мобілізувати громадян (виборців) для проведення певних акцій;
Волюнтативна	передавання інформації, яка має призвести до зміни політичної свідомості адресата;

Інформаційно-трансляційна	політичний дискурс є важливим соціальним ідентифікатором та ретранслятором суспільних цінностей;
Емотивна	вираження емоцій автора та збудження емоцій адресата;
Метамовна	пояснення значення слова чи висловлювання, розкриття суті спеціальних понять, термінів, образів тощо;
Прогностична	постійна проекція в майбутнє, планування (поточне та стратегічне) політичних дій та їх наслідків;
Фатична (контактовстановлювальна)	встановлення контактів, привертання уваги на себе, підготовка потенційного співрозмовника до сприйняття інформації;
Естетична (поетична)	орієнтація на форму повідомлення, на те, як виражена думка, оскільки політик також повинен слідкувати за виразністю свого мовлення;
Магічна	реалізація форм табу: молитви, клятви, присяги.

1.2 Жанрова специфіка політичного дискурсу

Жанри політичного дискурсу [Шевчук 2013, с.267] :

А) За інституціональним параметром:

- 1) розмови про політику у колі родини та друзів (анекдоти, плітки);
- 2) листівки та графіті;
- 3) телеграми та листи громадян, в яких вони виражають свою підтримку або протест;

- 4) політичний скандал;
- 5) прес - конференція;
- 6) публічні політичні дискусії;
- 7) публічні виступи та промови політичних лідерів;
- 8) закони, накази та інші політичні документи;
- 9) міжнародні перемовини, офіційні зустрічі керівників держав.

Б) Відповідно до суб'єктно - адресатного параметру:

1. Комунікація між груповими суб'єктами:

- а) петиція;
- б) звернення;
- в) листівка;
- г) наказ виборцям;
- д) виступи на мітингах;
- е) голосування

2. Комунікація між агентами інституцій:

- а) кулуарне обговорення;
- б) службове листування;
- в) парламентська дискусія;
- г) зустрічі політичних діячів;
- д) доповіді на з'їздах.

В) На основі соціокультурних диференційних параметрів:

- а) жанри дискурсу влади;
- б) жанри дискурсу опозиції.

Г) За локалізацією подій:

- а) ритуальні (інавгураційна промова, традиційне радіо- і телезвернення);
- б) орієнтаційні жанри (конституція, наказ, домовленість, доповідь);
- в) агональні жанри (парламентські дебати, рекламна промова, гасло).

Жанр - це вербально-знакове оформлення типових ситуацій соціальної взаємодії людей, яке відповідає конкретним комунікативним цілям, успішна

реалізація якого неможлива без урахування фактора і апперцептивного фону адресата [Суханов 2018, с.206].

Грунтуючись на теорії Бахтіна, сучасні лінгвісти потрактовують жанри як «вербальне оформлення типової ситуації соціальної взаємодії людей» що увиразнює політичний дискурс як інституційний тип комунікації. Ф.Бацевич [Бацевич 2005, с.51] окреслює основні концепції мовного жанру як комунікативно-дискурсивного поняття, власне текстового явища, особливого типу висловлення та стилістичного явища.

Комунікативна компетенція мовця допомагає обрати мовний жанр, потрібний для ефективного та успішного спілкування, оскільки носій мови» здійснює вибір жанрів, що передбачає зміну жанрів та жанрового репертуару відповідно до комунікативної ситуації» [Славова 2012, с. 77] .

Т.А. ван Дейк визначає досліджуваний термін так: «політичний дискурс - це не жанр, це цілий клас жанрів, об'єднаних соціальною сферою, в даному випадку, політикою» (Т.А. ван Дейк) [Djik T. A. 1997]. Згідно з його словами, до політичної сфери відносяться політичні дискусії, парламентські дебати, партійні програми, виступи політиків і тощо. Таким чином, політичний дискурс існує тільки в інституційній сфері, а вся комунікація, здійснювана політиком поза цією сферою, наприклад, неформальна бесіда з друзями, не може бути віднесена до політичного дискурсу (Т.А. ван Дейк)

[Djik T. A. 1997]. Можна трактувати жанр політичного дискурсу як мовноскладна подія або гіпержанр, що реалізує головну інтенцію політичного дискурсу - боротьбу за владу - і виділяється за такими критеріями, як: функціональна складова, подієва локалізація, соціокультурна специфіка, суб'єктивно - адресні відносини, рівень інституціональності.

Кожен гіпержанр дискурсу в сфері політичної комунікації піддається поділу на менші за обсягом жанри, в складі яких можна виділити одноактні висловлювання, які позначають поворот в рамках внутріжанрової інтеракції, тобто мовні тактики або субжанр. У свою чергу, кожна мовна тактика входить до репертуару конкретної мовної стратегії.

Щодо виокремлення жанрів політичного дискурсу то А.Г. Алтунян пропонує наступну класифікацію основних жанрів політичного дискурсу: реклама, лозунг, листівка, політичні промови, політичні статті, політична публіцистика, інформаційні статті, політичні новини [Алтунян 2006, с. 21].

Увагу вчених, які вивчають політичний дискурс, звернуто на аналіз його окремих жанрів: політичний анекдот і новорічне звернення до громадян, політична програма і карикатура, політичний плакат і політичний скандал, парламентські дебати і передвиборна полеміка, листівка і політичне інтерв'ю.

Науковий інтерес до політичного дискурсу викликаний змінами, що відбуваються в суспільно-політичній свідомості і відображаються у мові засобів політичних комунікацій. З точки зору лінгвістики мова розглядається як соціальна дія. Галузь політики і є найбільш показовою в цьому плані, тому як сама природа багатьох політичних дій зводиться до їх реалізації через мову, в розглянутій нами теми - через дискурс.

З точки зору політології, прагматично головною функцією політики є боротьба за владу. Політичні дискурси, формуючи політичні погляди, є її зброєю. Всі ці фактори сприяють неухильному зростанню наукового інтересу до вивчення політичного дискурсу. Проблема жанрової специфіки політичного дискурсу залишається в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних дослідників, що визначається актуальністю вивчення політичного дискурсу як багатовимірного феномену і його лінгвістичних особливостей. Неоднозначність принципів жанрової градації політичного дискурсу пов'язана з різним розумінням жанру.

Трактування жанру як доцільності характеристики тексту дозволяє виділити ряд жанрів політичного дискурсу в залежності від його предметного змісту, при цьому основною відмінною рисою буде цільовий зміст висловлювання. Крім того, в основу пропонованої градації покладено принцип урахування політичної діяльності, яка визначає комунікацію суб'єкта політики в конкретній ситуації.

Відповідно до даних принципів, виділяються наступні жанри політичного дискурсу: інформаційні жанри; переконують жанри; призовні жанри; жанр - виправдання (покаяння). Специфіка жанрів політичного дискурсу визначається провідними інтенціями висловлювання, а також типом діктеми як одиниці тематизації тексту, в якій отримують реалізацію мовні акти.

Для кожної з виділених груп жанрів можна визначити діктеми різних типів (фактуальні, оціночні, установчі), в яких реалізується предметний зміст висловлювання. Пропаганда як поширення певної політичної ідеології, поглядів і переконань може бути характеристикою всіх жанрів політичного дискурсу [17].

У більшості вітчизняних і зарубіжних концепцій жанру основоположним є визначення, дане М. М. Бахтіним, згідно з яким жанр являє собою стійкий тип висловлювання, вироблений в певній сфері використання мови [Бахтін 1997, с. 250]. За М. М. Бахтіним, висловлювання слід вважати основною одиницею мовного спілкування. «Використання мови здійснюється у формі одиничних конкретних висловлювань (усних або письмових) учасників тієї чи іншої області людської діяльності. Ці висловлювання відображають специфічні умови і цілі кожної такої області не тільки своїм змістом (тематичним) і мовним стилем, тобто відбором словникових, фразеологічних і граматичних засобів мови, але перш за все, своєю композиційною побудовою. Всі ці три компоненти - тематичний зміст, стиль і композиційна побудова - нерозривно пов'язані в цілому висловлюванні і однаково визначаються специфікою даної сфери спілкування» [Бахтін 1997, с. 159].

Розмежовуючи жанри політичного дискурсу по суб'єктноадресатних відносинах, Е. І. Шейгал дотримується тристоронньої класифікації, запропонованої В. Дікманом:

1. Суспільно-інституційна комунікація (постанови уряду, декрети, закони, заклики, гасла, плакати, висловлювання політичних лідерів як представників інститутів).

2. Комунікація між інститутом і громадянином (петиції, звернення, листівки, накази виборців, виступи на мітингах) і

3. комунікація між агентами в інститутах (службова переписка, кулуарне обговорення, закрите засідання, перемови, зустрічі політичних діячів, парламентські дискусії, круглий стіл, послання президента, виступ прем'єр-міністра на засіданні, доповідь на з'їзді, партійна програма, програмна промова на з'їзді партії та тощо) [Шейгал 2000, с. 316-317].

Диференціюючи за інституціональним параметром вона виокремлює наступні жанри політичного дискурсу:

- розмови про політику у колі родини та друзів (анекдоти, плітки);
- листівки та графіті;
- телеграми та листи громадян в яких вони виражають свою підтримку або протест;
- політичний скандал;
- прес-конференція;
- публічні політичні дискусії;
- публічні виступи та промови політичних лідерів;
- закони, накази та інші політичні документи;
- міжнародні перемовини, офіційні зустрічі керівників держав;

Відповідно до суб'єктно-адресатного параметру Є.І. Шейгал виділяє такі жары політичного дискурсу які характеризуються наступними параметрами:

А) комунікацією між груповими суб'єктами:

- петиція;
- звернення;
- листівка;
- наказ виборцям;
- виступи на мітингах;

- голосування.

Б) комунікацією між агентами інституцій:

- кулуарне обговорення;
- службове листування;
- парламентська дискусія;
- зустрічі політичних діячів;
- доповіді на з'їздах.

На основі соціокультурних диференційних параметрів виокремлюють жанри:

- жанри дискурсу влади;
- жанри дискурсу опозиції.

Диференціація жанрів політичного дискурсу за допомогою локалізації подій дає змогу виокремити наступні жанри політичного дискурсу:

- ритуальні (інавгураційна промова, традиційне радіо- і теле- звернення);
- орієнтаційні жанри (конституція, наказ, домовленість, доповідь);
- агональні жанри (парламентські дебати, рекламна промова, гасло)

А. П. Чудінов пропонує розрізняти такі жанри за метою висловлювання: інформативні, оціночні та імперативні, що закликають до дії. Інформація, оцінки та імператив можуть бути присутніми в одному і тому ж тексті, наприклад, в передвиборній листівці, також існують тексти, в яких переважає один з названих ознак [Чудінов 2012, с. 54].

А. П. Чудінов пропонує типологію політичної комунікації, виокремлюючи такі види:

За жанрами :

усного та писемного мовлення:

- жанри усного мовлення (виступ на мітингу, доповідь, дебати, інтерв'ю тощо);
- жанри писемного мовлення (програма, листівка, газетна стаття, лист політичному лідеру тощо).

За протиставленням :

монологічного та діалогічного мовлення:

- монологічні жанри (радіозвернення, стаття в газеті тощо);
- діалогічні жанри (дискусія, прес-конференція, дебати тощо);

За функціями:

- ритуальні жанри (інавгураційна промова, вітальне слово тощо);
- орієнтаційні жанри (доповіді, накази, угоди);
- агональні жанри (гасла, листівки, виступ на мітингу);
- інформативні жанри (газетні повідомлення, звернення громадян до політиків),

За обсягом інформації серед жанрів:

- малі жанри (гасло, слоган, вітання, поздоровлення, телефонна розмова, вступне слово перед початком переговорів із зарубіжними політичними лідерами). Слоган забезпечує інформацію про те, хто є кандидатом, характеризує його, виокремлює на тлі інших, іншими словами, презентує [Селиверстова 2014, с.49];

- середні жанри (виступ на мітингу, листівка, стаття, виступ, заява, звернення, бесіда, інтерв'ю, відповіді на питання журналістів, підхід до преси, статті, прес-конференція);

- великі жанри (політична програма, доповідь, політична публіцистика, послання, пряма лінія, щорічне інтерв'ю великому числу журналістів).

За метою висловлення:

інформативні, оцінні, імперативні [Чудинов 2012, с. 55– 56].

Інша дослідниця, О. А. Земська, жанровотворчими критеріями вважає характер комунікації (офіційний, неофіційний), вид комунікації (особистісна, публічна), мету, кількість учасників, типову концепцію адресата (рівний, підлеглий; жінка, чоловік), звернення до адресата або його відсутність, активність чи пасивність адресата [Земская 1988, с. 205]. І хоч ототожнення політичної комунікації з боротьбою за владу виглядає одностороннім, оскільки не всі жанрові вияви політичної комунікації є

агональними та конфліктними, проте всі вони орієнтовані на отримання політичної перемоги або переваги над опонентами [Стрій 2015, с. 37] .

1.3 Політична промова як текстотип політичного дискурсу

Політичний дискурс характеризує цільова установка створення впливу на аудиторію. Н. В. Кондратенко визначає політичний дискурс як вияв політичної комунікації: «Політичний дискурс – це конкретний вияв політичної комунікації, що передбачає актуалізацію політичного тексту в комунікативному акті взаємодії політичного суб'єкта (політика, політичної сили, влади) та політичного об'єкта (аудиторії, електорату, виборця)» [Кондратенко 2007, с. 12]. Він вважає, що політичний дискурс є конкретною формою реалізації політичної комунікації, в межах якої слід розглядати «всі лінгвальні та екстралінгвальні чинники» [Кондратенко 2007, с. 11], серед яких політичні тексти, інтенції, суб'єктивні настанови автора та реципієнта тощо.

Кожен політичний діяч має на меті призвати, переконати, привернути до свого боку слухача. А це, в свою чергу, зумовлює створення і застосування відповідного арсеналу специфічних мовних засобів. Як слушно зауважує О. В. Зарецький, особливої значущості набувають політичні афективи, які щораз розширюють свою функціональність: викликають багаті образні асоціації, яскраві спогади; активізують сильні емоції, провокують бажану реакцію і тим самим є мобілізуючим засобом; забезпечують швидку категоризацію поняття – входження в мовну картину політичного світу; є економним, зрозумілим для мас, ефективним позначенням складних політичних реалій [Зарецький 2007, с. 27].

До характеристик дискурсу в його сучасному розумінні можна віднести такі:

- дискурс – це складне комунікативне явище, що містить у собі соціальний контекст, який дає уявлення про учасників комунікації і їхні характеристики, та процеси виробництва і сприйняття повідомлень;

- дискурс так чи інакше пов'язаний із суб'єктивною психологією людини, тому не може бути відокремлений від того, хто говорить

[Арутюнова 1995, с. 34] ;

- за своєю суттю дискурс – явище когнітивне, адже воно має справу з передачею знань, з оперуванням знаннями особливого роду, і головне, з творенням нових знань [Кубрякова 2000, с. 9];

- дискурс – це текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними й іншими факторами мовлення, розглянутий як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і в механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах) [Арутюнова 1995, с. 36].

Політична діяльність відіграє особливу роль у житті суспільства. Вважається, що від певної політичної позиції або ситуації залежить місце країни на міжнародній арені, її взаємини з іншими державами, а також роль у діяльності міжнародної спільноти. Однак важливу роль у визначенні іміджу країни відіграє спосіб її презентації політичними лідерами держави. За допомогою виступів політики мають можливість звернутися як до міжнародної спільноти, так і до громадян своєї країни. Слово «політика» походить від грецького слова “politiko”, яке означало державні або суспільні справи, сферу діяльності, пов'язану з відносинами між класами, націями та тощо. Політична промова – це заздалегідь підготовлений гострополітичний виступ із позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуванням, конкретними фактами, з накресленими планами, перспективою політичних змін [Мацько 1999, с. 4].

Політичною промовою може бути парламентський виступ як публічне намагання переконати аудиторію в доцільності певної ідеї, заходів, дій. Для

цього використовуються оригінальні пропозиції, аргументи, несподівані думки, емоційний виклад, швидка реакція, «рамка» мовного етикету.

Л. Л. Славова вважає, що політичний дискурс «може бути визначений як сукупність усіх мовленнєвих актів, а також правил публічної політики, які оформилися згідно з існуючими традиціями та отримали перевірку досвідом» [Славова 2012, с. 67].

Політична промова є найбільш прототипним жанром політичного дискурсу - це публічний виступ, який є ефективним засобом для одержання визнання та демонстрації лідерства. При дослідженні структури і змісту політичної промови можна скористатися сучасними лінгвістичними теоріями, що пропонують різноманітні ознаки відокремлення жанру.

Т. В. Шмельова до структурного складу відносить комунікативну мету, модель автора, концепцію адресованості, зміст події, чинники комунікативного минулого й майбутнього, а також і мовне оформлення [Шмелева 1990, с. 22].

В. В. Петренко, аналізуючи вживання термінів «політична мова» та «політичний дискурс» наголошує на тому, що «досить часто науковці, які займаються проблемами політичної мови, у своїх роботах використовують як термін «політичний дискурс», так і термін «політична мова» і, як правило, вживають їх як синоніми, принаймні, вони не зазначають, що якимось розрізняють ці поняття» [Петренко 2006, с. 126].

А. П. Чудінов називає політичну мову «варіантом національної мови» [Чудінов 2008, с. 27], рекомендуючи уникати витлумачення політичної мови як особливої системи одиниць. На думку Л. В. Завальської, жаргонізми переважають у політичному мовленні і становлять понад 67% від загальної кількості стилістично зниженої лексики [Завальська 2015, с. 108].

1.4 Стилістичні прийоми та риторичні фігури у політичному дискурсі

Стиль - парадигматична ознака мовленнєвої системи; ситуативно зумовлений стереотипний спосіб здійснення вербальної комунікації як цілеспрямованої діяльності на підставі суспільно усвідомленого вибору мовних засобів і принципів їхньої інтеграції в мовленні [Селіванова 2006, с. 582]. Сучасна стилістика розуміється по-різному в різних лінгвістичних напрямках і школах, причому кожне розуміння має об'єктивне підґрунтя в зв'язку з багатосторонністю основного предмета стилістики - стилю. Ю.С. Степанов пропонує наступне визначення стилістики: «розділ мовознавства, що має основним предметом стиль у всіх мовознавчих значеннях цього терміна» [62, с. 492]. М.П. Брандес визначає стилістику як лінгвістичну науку «про правила використання мови в конкретних комунікативно-мовних ситуаціях з метою здійснення впливу на людей» [Брандес 1983, с. 4].

Є.Г. Різель і Є.І. Шендельс вважають, що стилістика - це наука про використання і виразне оформлення мови в усіх сферах комунікації і комунікативних ситуаціях у різних комунікативних актах [Riesel 1975, с. 5].

У той час як поняття жанру має відношення до цільових установок мови, поняття стилю співвідносно з виразністю мови і відображає вплив на адресата. М. Я. Блох визначає стиль як виразну характеристику тексту [Блох 2011, с. 5]. При цьому формування виразних характеристик мови (тексту) відображено в понятті стилізації, що є однією зі значних функцій діктеми.

Стилістичні фігури – це особливі синтаксичні конструкції, які відзначаються оригінальністю форми і використовуються як засіб логічного

виділення та впорядкування тексту [Пономарів 1993, с. 235]. Уживаючись для підсилення виразності висловлювань у текстах, вони роблять мову автора експресивною, художньо – образною і створюють «архітектурний ансамбль» його промов [Гуйванюк 2009, с. 413].

Основою для їхньої появи і функціонування в ораторських промовах виступає явище синтаксичної синонімії, яке полягає в передачі наближено однакової предметно - логічної інформації різними синтаксичними конструкціями з різним функціонально - стилістичним та експресивним забарвленням [33, с.4]. До таких стилістичних фігур можна віднести синтаксичний паралелізм, еліпсис, риторичне звертання, риторичні запитання, повтор, плеоназм, алітерацію, асонанс, асиндетон, полісиндетон.

Великої популярності в політичних промовах набув синтаксичний паралелізм (від грецького –зіставлення, порівняння). Існує значна кількість трактувань цього поняття, однак я звернуся до характеристики синтаксичного паралелізму, яку надано у праці А.П.Ковалю «Практична стилістика сучасної української мови». Синтаксичний паралелізм – це особливий композиційний прийом, який підкреслює зв'язок між частинами синтаксичного цілого і полягає в однотипній синтаксичній будові цих частин без залежності одна від одної [Коваль 1987, с. 317].

Для відтворення енергійності, схвильованості мовлення, чіткості й динамізму в ораторських промовах активно вживається стилістична фігура – еліпсис (від грецького – відсутність, нестача), яка характеризується відсутністю одного чи декількох членів речення, але вони легко компенсуються контекстом [Пономарів 1993, с. 236]. У сучасній німецькій мові еліпсис використовується широко в написах, назвах, оголошеннях, телеграмах, повідомленнях, технічних інструкціях, рекламних текстах і тощо: *Rauchen verboten.*

Особливий емоційний стан мовця, зокрема надзвичайне хвилювання, а також особливу напруженість ситуації в промовах відображає така стилістична фігура, як повтор. Це такий прийом, який формується

нагромадженням однотипних мовних елементів (звуків, складів, слів, словосполучень) у певній синтаксичній одиниці [Пономарів 1993, с. 236].

Розрізняють такі види повторів.

1. Простий контактний повтор - багаторазове повторення одного і того ж слова, або словосполучення, що займають у реченні контактну позицію:

Alle Vögel sind schon da, alle Vögel, alle!

Такі види повторів властиві для природної емоційної промови, тому широко використовуються в розмовній мові, в фольклорі, в ораторській промові, в драматичних творах. Посилення виразності цієї моделі повторів досягається шляхом розширення її за рахунок прийменників і сполучників: *auf, an, und* тощо.

Wagen auf Wagen; Haus an Haus; er redete und redete;

додаткових компонентів, що уточнюють зміст:

Er war ein Kerl, ein prächtiger Kerl.

2. Редукований повтор, повтор-підхоплення - повторення кінцевого елемента висловлювання на початку наступного:

Der Mensch lebt durch den Kopf. Der Kopf reicht ihm nicht aus (B. Brecht).

3. Анафоричний повтор - повтор початкового елемента в ряді наступних один за одним речень:

Lämmchen sagt ganz schnell: «Und dann haben wir noch nichts für Feurung. Und nichts für Gas. Und nichts für Licht. Und nichts für Porto. Und nichts für Kleidung».

(Fallada, Kleiner Mann – was nun?).

До повторів відносяться також і специфічні конструкції, синтаксичні фігури: паралелізм, наростаючий і регресний повтор, хіазм.

Для ораторських текстів характерним є й засіб плеоназму (від грецького – надмірність, перебільшення). Плеоназмом прийнято називати стилістичний зворот мови, який містить у собі однозначні, семантично близькі чи синонімічні слова [58 ,с. 200].

Синтаксична тавтологія як різновид плеоназму уявляє собою повторення тотожних за змістом і граматично синонімічних елементів в структурі речення:

Ich habe ihn gebeten, ich habe. Ein schönes, ein herrliches Gefühl.

Поширеним видом тавтології у німецькій мові є так звані парні слова з різними видами семантичних відносин (синонімічні, антонімічні):

klar und deutlich; schön und gut; gut und böse.

Помітне місце в арсеналі засобів художньої виразності ораторських промов посідає антитеза (протиставлення). Мета її використання як стилістичної фігури полягає в різкому протиставленні понять, образів, думок, почуттів шляхом поєднання їх мовних висловлювань в одному контексті для досягнення певного виражально-зображального поняття (увиразнення протилежності, підкреслення несумісності тих чи інших понять) [63, с.26-27].

Для посилення в політичних промовах динамізму висловлювання може використовуватися стилістична фігура асиндетон, і, навпаки, для того, щоб уповільнити мовлення оратор вдається до прийому полісиндетону. Асиндетон базується на пропускові сполучників між окремими складниками тексту, тоді як полісиндетон уявляє собою нагромадження сполучників та інших службових частих мови [Пономарів 1993, с.241].

У політичних промовах автори часто використовують стилістичні прийоми асонансу та алітерації. Асонанс (від латинського – відгукуюсь) – прийом фоностилістики, який полягає у співзвуччі або повторенні однакових чи акустично близьких голосних звуків, в той час як алітерація уявляє собою повторення однакових або близьких за акустико - артикуляторними ознаками приголосних звуків [38, с. 432,433].

Експансія поділяється на два види: розширення (за рахунок лінійного збільшення кількості одиниць, що входять до неї) і ускладнення (шляхом введення до групи головних членів речення додаткових одиниць). Однією з найважливіших причин використання дієприкметникових зворотів є також їх

здатність служити спрощенням синтаксичної конструкції речення, «стислості мови, надаючи можливість замінювати підрядні речення» [Гвоздев 1965].

За допомогою поданих стилістико-синтаксичних прийомів експансії відбувається виділення певних смислових компонентів в контексті дискурсу, розширюється інформативний бік висловлювання шляхом введення нових фактів, відомостей. Логічне сприйняття реципієнта дозволяє ідентифікувати універсальний синтаксичний каркас відповідно до заданої пропозиції [Демьянков 1994, с. 45].

Експресивне значення стилістичного прийому здатне порушити діяльність уяви, що призводить до виникнення «заснованих на чуттєвому сприйнятті образів» [Балли 2009Б с. 225]: *Kann ich dieses Gefühl nicht einfach sichtbar machen?.. Es gibt Momente, die nur schwer zu beschreiben sind. Schon, daB man sie jetzt so fort auf Papier bringen kann: Mit dem neuen Bubble jet Drucker S820D und einerpassenden Canon Digitalkamera* [Stern 2002, с. 81].

Апозіопезіс - раптовий обрив думки в середині висловлювання або недомовлення її до кінця, викликане ситуативною обумовленістю - схвильованістю мовця, невпевненістю мовця, обережністю у вираженні думки, недомовлення з метою утриматися від згрубілої лексики, перериванням мови реплікою іншого мовця, натяками в розмові, наприклад:

Du! Noch ein Wort und... (Becher, Abschied).

Парцеляції - навмисне розчленування єдиної синтаксичної структури речення на дві і більше самостійні частини:

Drei Männer sa en am Tisch. Und ein Mädchen. (Borchert, Der Kaffe ist undefenierbar). Ізольовані таким чином від загального висловлювання частини речення набувають особливої вагомості та привертають до себе увагу.

Номіналізація в сучасній німецькій мові часто виступає в якості прийому ускладнення, а тим самим і подовження синтаксичної структури речення, тобто розширення складу головних членів речення за рахунок атрибутивних і

адвербіальних груп, а також ускладненням групи присудка за рахунок іменних визначень:

Neuentwicklungen und erhöhte Qualität bei bestimmten textilien; Haushaltsgeräten sowie Haushaltsputz- und -pflegemittel tragen zur besseren Versorgung der Bevölkerung mit Konsumgütern bei. Прийоми такого поширення смислового обсягу членів речення, які насичуються інформацією статусу самостійного речення, націлені на мовну економію викладу. Подібні комплексні висловлювання існують у сучасній мові преси, в різних документах.

Інверсія - постановка підмета на останнє місце в реченні: *Gelegentlich finden sich auch hier andere Formen.*

Великі виразні і стилістичні можливості існують у рамковій будові німецького речення.. Більшість дієслівно - рамкових побудов є виразними засобами офіційної і наукової мови.

У великій кількості у політичних дискурсах задіяні і риторичні звернення. Це також важлива фігура, яка виявляє не тільки власне звернення, але й реакцію, ставлення мовця до ситуації спілкування [36, с.150]. Риторичним зверненням не спонукають співрозмовника (цього не мають на увазі) до відповіді на поставлене питання. Мовець ставить за мету не спілкування з особою, до якої звертається, а виявляє свій душевний стан, думки, почуття, таким чином, виражається емоційний стан мовця.

Фігури заміщення, тропи.

Фігури заміщення можна розділити на два типи:

1) Фігури кількості (гіпербола, мейозис, літота)

До фігур кількості відносять прийоми, утворені на основі зіставлення двох різнорідних предметів (явищ) або їх властивостей із загальною для них ознакою.

Гіпербола - стилістичний прийом вираження навмисного збільшення властивостей предмета або явища.

Мейозис - стилістичний прийом для вираження навмисно - надмірного применшення властивостей зображуваного предмета або явища:

Zur Schule ist es eigentlich ein Katzen-sprung. Trinken wir einen Tropfen Wein!

Літота є структурним різновидом мейозиса, вона виступає прийомом вираження «применшення» якісної ознаки шляхом його повного або часткового заперечення.

2) Фігури якості (порівняння, метонімія, синекдоха, перифраз, евфемізм, метафора, антономазія, персоніфікація, алегорія, іронія).

До фігур якості відносять стилістичні прийоми опосередкованої мовної образності, відомі з часів античної риторики під назвою «тропи».

За характером асоціації можна виділити наступні групи тропів:

1) За подібністю (метафора, порівняння).

Метафора є засіб вторинної номінації на основі зовнішньої схожості оригіналу і об'єкта номінації. «Метафора - це вирок суду без розгляду», - пише Н.Д. Арутюнова [цитата по Маслова 2008 с. 235]. Дж. Лакофф стверджує : «Локус метафори - в думці, а не в мові» [Лакофф 1993, с. 203].

У політичному дискурсі метафора виконує дві основні функції:

а) уявлення і пізнання політичної реальності,

б) переконання.

Персоніфікація є різновидом метафори. Її суть полягає у висловленні перенесення рис і характеристики живої істоти (перш за все, людини) на неживий предмет: *der Himmel lacht*.

Алегорія є різновидом персоніфікації, під якою розуміється стилістичний прийом додання образності абстрактним уявленням: *die Gerechtigkeit - die Frau mit verbundenen Augen*.

Різновидом метафор є шифри - утворення, що містять нереальні, важко розпізнавані образи, якщо немає контексту або відповідних пояснень в тексті.

2. За зв'язком і тотожністю (метонімія).

Метонімія як прийом вторинної знакової номінації ґрунтується на реальному зв'язку об'єкта номінації з тим об'єктом, назва якого переноситься

на об'єкт номінації. У метонімічну групу можна включити і таке іншомовне поняття, як евфемізм - це перифраз (інше найменування).

3. За контрастом (опозиція, іронія).

Іронія - вторинне позначення, що здійснюється за принципом заміщення, але, на відміну від метафори і метонімії, не на основі подібності, а на основі протилежності: *Da hast du dich wirklich überboten*

РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНЕ ОРАНЖУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВ КОНРАДА АДЕНАУЕРА

2.1 Метафоричність у політичній промові

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій, зростаюча роль засобів масової інформації, все більша театралізація політичної діяльності сприяють підвищенню уваги суспільства до політичного дискурсу, яскравою прикметою якого в останні десятиліття стала все зростаюча метафоричність. У зв'язку з цим стрімко зростає кількість публікацій, присвячених політичній метафорі, яка ще недавно сприймалася як одне з багатьох засобів «прикраси» ораторської мови, а зараз розглядається як провідний спосіб мислення і інструмент аргументації, що володіє сильним прагматичним ефектом [Чудинов 2003, с. 61].

Дослідження метафоричного арсеналу дозволяє виявити підсвідомі установки і прагнення політичного лідера, є яскравим показником особливостей національної самосвідомості і рівня політичного розвитку суспільства. Показово, що вчення про метафору, яке ще недавно відносили до периферії лінгвістики, потрапило в центр інтересів таких наук, як соціальна і політична психологія, філософія, логіка, теорія комунікації, культурологія і

етнологія. Теорія метафори в останні десятиліття стала чи не головним напрямом когнівістики, психолінгвістики і лінгвокультурології [Чудинов 2003, с. 59].

У політичному дискурсі (політдискурсі) описується і відбивається соціальна сфера, яка пронизує і зв'язує всі області життєдіяльності суспільства: власне політику як здійснення політичної влади (або боротьбу за неї), економіку (матеріальні засоби виробництва і споживання), культуру і мистецтво (духовні цінності), релігію (віросповідання), (професійний і любительський) спорт, ЗМІ (четверта влада), війну (як продовження політики «іншими» засобами) тощо.

Політичний дискурс є різновидом інституційного дискурсу, в якому кожна окрема мовна особистість (в даному випадку – політик) представляє не себе особисто, не свою персону, а певну організацію, конкретний «інститут» (в нашому випадку – влади): уряд чи опозицію, партію, фракцію. Тому політична мова як продукт мовної творчості політика розглядається через призму і як продукт діяльності тієї партії, фракції, того «інституту», які даний політик представляє, і є «статусно-орієнтованою» [Чудинов 2005, с. 41].

Політичний дискурс ФРН характеризується образністю, яка обумовлена активним використанням наочних мовних засобів. Тексти офіційних промов німецьких політиків рясніють крім інших образних засобів і великою кількістю метафор. В рамках когнітивного підходу дані метафори об'єктивують знання німецьких політиків про соціально-політичну реальність в Німеччині і в світі в цілому і висловлюють найбільш актуальні з їхньої точки зору її властивості і якості, які вони їй приписують в процесі політичної комунікації [Чудинов 2003, с. 25].

Гостра політична боротьба, прагнення завоювати симпатії громадян своєї країни, представити свою діяльність (діяльність своєї партії) з позитивного боку і очорнити політичних опонентів впливають в німецькому політичному мовленні на використання політиками концептуальних метафор і визначають частотність, продуктивність і домінантність тих чи інших видів

метафор, які прийнято розрізняти за вихідною сферою (сферою-джерелом) метафоричного перенесення і за сферою-метою (сферою-мішенню) метафоричної експансії [Чудинов 2003, с. 19].

Нерідко існує декілька відповідників у мові перекладу і необхідно вибрати найбільш влучний у даному контексті, а іноді зустрічаються вирази, що у одній мові розглядаються як образні, проте зовсім невідомі, або мало відомі в іншій. Від перекладача вимагається розуміння підтексту, вміння бачити прихований зміст та передати фігуральний метафоричний компонент [Чудинов 2005, с. 43].

Політична промова – це особливий вид аргументативного тексту, створений за законами риторики, орієнтований на переконання, і який є наслідком інтенції промовця щодо здійснення впливу на масову та індивідуальну свідомість слухача [Будаев, Чудинов 2006, с. 35].

За формою реалізації він є писемно-усним, відносно типу мовлення – книжково-розмовним, за характером реалізації – підготовчо-реалізаційним. Публічне мовлення є одним з видів мовленнєвої діяльності, досить своєрідним за своєю природою та місцем серед інших видів мовлення, а також за своїми якісними характеристиками [Чудинов 2003, с. 21].

Варто враховувати те, що у сфері політики чимало мовних одиниць виконують функції виразників експресивності, реалізують завдання впливу суб'єкта мовлення на аудиторію, а тому місце метафорики як засобу вторинної номінації у політичному аспекті є визначальним.

Метафора виконує досить різноманітні функції – вона «обслуговує» різні сфери людської життєдіяльності. Зазвичай виділяють наступні функції: репрезентативна, інформаційна, орнаментальна, передбачувальна, пояснювальна, «економія» ресурсів вираження інформації, образне вираження. Слід зауважити, що метафора в основному виконує ті ж функції, що і мова в цілому [Чудинов 2003, с. 32].

За семантикою метафор можна вивчати політичну історію держави, а за референційною віднесеністю тих чи інших метафоричних моделей – скласти уявлення про оцінку політиком політичної ситуації .

Метафоричної репрезентації зазнають у першу чергу такі референти «минуле» та «майбутнє»: *Die Zukunft liegt dunkel und trübe vor uns; wir wissen nicht, was kommen wird* [13. April 1947: Wahlrede]. Справа в тому, що метафора приймає активну участь у реалізації багатьох дискурсивних стратегій, у тому числі стратегії «визнання провини» перед світовою спільнотою. Ця стратегія унікальна і особливо характерна для політичних виступів німецьких провідних політиків . Вона реалізується через апеляцію до історичних подій, тобто до минулого і формується метафоричними номінаціями з негативної семантикою *Katastrophe, Giftsaat, leiden, moço: Der Nationalsozialismus hat uns zwar unmittelbar in die Katastrophe hineingeführt, aber der Nationalsozialismus hätte in Deutschland nicht zur Macht kommen können, wenn er nicht in breiten Schichten der Bevölkerung vorbereitetes Land für seine Giftsaat gefunden hätte* [6. März 1946: das Programm der CDU].

У політичному аспекті метафора також виконує і евристичну функцію, що є засобом осмислення політичної реальності, що постійно змінюється, і формулювання нових політичних програм, і функцію аргументативну, що є засобом переконання аудиторії в правильності тих чи інших політичних поглядів. Є у політичній метафорі і функції, які не характерні ні для поетичного, ні для наукового дискурсу. Завдяки своїй фігуральності, не буквральності вона виконує прагматичну інтерактивну функцію пом'якшення найбільш небезпечних політичних висловів, що стосуються суперечливих політичних проблем, мінімізуючи відповідальність мовця за можливу буквальну інтерпретацію його слів адресатом. І, нарешті, оскільки метафора в політичному дискурсі завжди апелює до фонду загальних знань, вона таким чином створює у партнерів по комунікації загальну платформу, посиляючись на яку, суб'єкт мовлення може більш вдало вносити у свідомість адресата не загальноприйнятні думки. Зрозуміло, що в газетних публікаціях про політику

метафора може бути засобом прикрашання та активації уваги, але всі ці її аспекти є несуттєвими і виникають, швидше, як побічний ефект [Чудинов 2005, с. 45].

Структуру метафори прийнято розглядати під двома кутами зору: морфологічним і синтаксичним. У морфологічному підході основою формальної класифікації є належність слова-оболонки метафори до тієї чи іншої частини мови. Відповідно можемо говорити про іменникову, прикметникову і дієслівну метафору.

2.2 Використання метафор у виступах К. Аденауера

Вивчення метафоричного репертуару політики допомагає краще зрозуміти підсвідомі механізми його діяльності і справжнє ставлення до тієї чи іншої проблеми. Активізація метафор в соціальній комунікації слугує ознакою суспільних потрясінь, що наближаються, і одночасно свідчити про напрямки руху політичної свідомості.

Розглянемо текст виступу К. Аденауера від 6 березня 1946 року “Grundsatzrede im Nordwestdeutschen Rundfunk über das Programm der CDU” [71]. Проаналізуємо приклад метафори “*das deutsche Volk in einen solchen Abgrund stürzte*”. Ця метафора вжита канцлером Конрадом Аденауером у тексті виступу від 6 березня 1946 року «Grundsatzrede im Nordwestdeutschen Rundfunk über das Programm der CDU».

У зазначеному контексті йдеться про ту глибоку катастрофу, яку переживав німецький народ після поразки в Другій Світовій війні та значних руйнацій господарчого та ментального аспектів життя в повосенній Німеччині, розділеній на зони іноземної окупації. Тому німецький канцлер вдається до використання метафоричного виразу *in einen solchen Abgrund*, що означає глибоке провалля, урвище. За допомогою засобів художньої виразності

Аденауерові вдається урізноманітнити власне публіцистичне мовлення, додати йому образності та зробити більш зрозумілим для пересічного німця, який цікавиться політикою.

Наступний цікавий з точки зору вжитих у ньому засобів художньої виразності фрагмент аналізованого виступу являє собою речення: *“Nationalsozialismus hätte in Deutschland nicht zur Macht kommen können, wenn er nicht in breiten Schichten der Bevölkerung vorbereitetes Land für seine Giftsaat gefunden hätte”*. У цьому фрагменті наш інтерес викликали такі метафори, як *“vorbereitetes Land”* та *“Giftsaat”*. Ці метафори використовуються для позначення тих глибоко негативних умов та причин, що стали основою для приходу до влади націонал-соціалістів у 1933 році.

Сприятливі для популяризації націонал-соціалістичних ідей, відразу до яких промовець не приховує у власному виступі, умови Аденауер позначає як «підготовлену землю». У цьому випадку метафора має виразне аграрне походження і стає зрозумілою, насамперед, представникам сільського населення, яке має справу із земельними роботами і добре усвідомлює, що для того, аби ділянка дала бодай якийсь врожай, потрібно підготувати землю для подальших насаджень. Подібним чином, на думку Аденауера, функціонує й людська свідомість, яку також потрібно підготувати, ідеологічно «обробити» для того, аби викликати прихильність до певного роду ідей.

Самі ж ці ідеї, панування яких призвело до трагічних для усієї Німеччини наслідків, Аденауер у своїй промові порівнює із «отруйним сім'ям». Очевидна нова апеляція до землеробської тематики, проте в цьому разі помітним постає очевидне негативне забарвлення використаної метафори, адже, на думку промовця, це «отруйне насіння» надало руйнівний вплив на ту «підготовлену землю», про яку йшлося в попередньому метафоричному звороті, позбавивши, зрештою, цю землю можливості давати добрий врожай. Обидві аналізовані метафори поєднуються воедино за допомогою архетипічного образу сівби, який дозволяє прослідкувати напрямок думки Аденауера, котрий за образним висловлюванням витворює цілком конкретний приклад ідеологізації

суспільного життя у Третьому Рейху, коли на тлі агресивної пропаганди відбувалося зомбування населення ідеями, потрібними нацистській верхівці.

Наступний фрагмент із цієї промови, насичений метафорами, містить речення: *“Es hat den Staat zum Götzen gemacht und auf den Altar erhoben”*. Перш за все, слід звернути увагу на таку метафоричну модель: *“Staat – Götzen – Altar”*. Два з трьох наявних фрагментів зазначеної моделі – *“Götzen”* та *“Altar”* – репрезентують релігійну лексику. Перший із них має значення «ідол» та називає об’єкт поклоніння, із яким ототожнюється у промові держава. Проте у християнському світобаченні (зауважимо, що Аденауер був одним із чільних діячів християнської демократичної думки ХХ століття) лексема «ідол» має радше негативне забарвлення і використовується на позначення персоналізованих божків дохристиянської доби, яким вклонялися язичники, що ще не прийняли істинної віри.

Використання лексеми «ідол» пов’язується із жертвоприношеннями, ритуальними вбивствами, про що свідчить використання зазначеної метафори держави у наступному реченні: *“Die Einzelpersonen, ihre Würde und ihren Wert hat es diesem Götzen geopfert”*. Відповідно, Аденауерові йдеться не про ту Німеччину, яку він хоче бачити успішною та рівною серед інших країн світу, а про Німеччину минулого, яка гіперболізувала значення державної влади, ототожнивши його з державою, і поклавши на олтар цього самопроголошеного божества не просто людські життя, але й їхні чесноти та цінності. Таким чином, олтар є невід’ємним атрибутом культу цього безжального ідола, якого, на думку Конрада Аденауера, новій Німеччині конче слід позбутися, аби отримати шанс на спокуту тих гріхів, що вже були вчинені заради хибних ідеалів.

У реченні *“Nach der Gründung des Kaiserreiches unter preußischer Vorherrschaft wandelte sich der Staat aus einem ursprünglich lebendig gefühlten Wesen mehr und mehr in eine souveräne Maschine”* нас цікавлять такі засоби художнього у вираженні тексту політичної промови, як метафора *“eine souveräne Maschine”* та антитеза *“aus einem ursprünglich lebendig gefühlten*

Wesen mehr und mehr in eine souveräne Maschine”. Зазначені засоби стилістичної виразності формують відповідний естетичний ефект комплексно, тому, на мою думку, їх необхідно розглядати так само в комплексі. Говорячи про те, що німецька держава після створення імперії перетворилася на машину, Конрад Аденауер має на увазі, що тодішня влада повністю втратила зв’язок із німецьким народом, виконуючи власну волю незалежно від думок простих громадян. На підтвердження цього політик вживає відносно іменника *Maschine* означення *souveräne*, що може бути перекладене як «самостійний», проте в аналізованому контексті, на мою думку, буде доречнішим витлумачення цього слова як «непідконтрольний». Дійсно, головні важелі цієї машини були непідвладні звичайній людині, а ті люди, що отримували право бодай якось втручатися в дію цього складного механізму, дедалі більше посилювали впевненість у його відірваності від звичайного життя. Іншими словами, Аденауер наголошує в цьому фрагменті, що держава жила своїм життям, а народ – своїм, будучи змушений коритися будь-яким примхам державного апарату.

Наступна проаналізована метафора міститься у фрагменті “*Unser Programm ist nicht ein aus vielen Steinchen verschiedener Herkunft zusammengesetztes Mosaik*”. У цьому випадку Аденауер наголошує на цілісності свого плану відбудови Німеччини після воєнного лихоліття, відзначаючи, що фрагментарність не є властивою ознакою партійної програми. Як відомо, мозаїка складається з численних дрібних елементів, які разом формують завершене і довершене зображення. Німецький же канцлер наголошує, що той план дій, який пропонує його команда, не має нічого спільного із таким явищем, як мозаїка, що, за словами Аденауера, складається із множинності каменів, що мають різне походження. На думку Конрада Аденауера, така фрагментарність та несумісність елементів є неприпустимою для створення потужної держави. До того ж, на нашу думку, під каменями, що мають різне походження, у цій метафоричній конструкції розуміється, в тому числі, й небезпека проникнення до владних структур колишніх нацистських

функціонерів, викорінення яких із державних інститутів Аденауер вважав одним із власних головних завдань.

У реченні *“Zusammenballung großer Menschenmassen in den Städten und ihre damit verbundene Entwurzelung machten den Weg frei für das verheerende Umsichgreifen der materialistischen Weltanschauung im deutschen Volk”* необхідно звернути увагу на метафоричне значення сполучення *“machten den Weg frei”*. Автор промови у цьому фрагменті говорить про згубність поширення матеріалістичного світогляду серед німців, а метафоричний вираз вжито на позначення тих умов, що сприяли такому розвиткові ситуації. Серед них Аденауер згадує про визначні темпи індустріалізації, скупчення великої кількості населення в містах та втрата ними власного коріння, що неминуче звільнили шлях для утвердження матеріалізму як панівної ідеології.

Усю виключність ситуації, в якій була виголошена цитована промова Конрада Аденауера, демонструє вжита німецьким можновладцем метафора *Notjahre* у складі речення: *“Wir halten es für notwendig, über die konkreten Aufgaben der Notjahre hinausweisende Richtlinien aufzustellen”*. Під цією лексемою у тексті промови наголошується особливий статус повоєнних років у німецькій історії, яка, по суті, мала після війни починатися наново. Аденауер відзначає, що надзвичайні роки потребують особливих орієнтирів та рішень, що виходили б за межі конкретних завдань, оскільки народ потребує вказівок, що допомогли б йому переосмислити власні помилки минулих років та виробити новий політичний курс.

У реченні: *“Ausgangspunkt aller Wirtschaft ist die Anerkennung der Persönlichkeit”* слід звернути увагу на метафоричне вживання слова *“Ausgangspunkt”*. Промовець таким чином акцентує увагу на важливості визнання особистості людини для подальшої побудови успішної та соціально-спрямованої держави. За допомогою метафоричної конструкції відзначається визначальність принципів, пов’язаних із повагою до особистості громадянина, для економіки держави.

При позначенні минулого К. Аденауер звертається до іменників на позначення почуттів та емоційних станів, пов'язаних з нігілізмом, бездіяльністю: *Es wäre nur zu verständlich, wenn eine allgemeine Apathie das deutsche Volk ergreifen würde, insbesondere, wenn auch bei den Wahlen zu den Landtagen in der britischen Zone diese Apathie, diese Lethargie sich zeigte* [13. April 1947: Wahlrede]. Однак канцлер не втрачає надію та оптимізм стосовно майбутнього країни і виражає свої сподівання метафорами, де ключовими словами є іменники на позначення «висоти»:

1) *Wenn man uns nur die Arme frei ließe, um zu arbeiten, wenn man uns nur von seiten der Alliierten etwas mehr Vertrauen schenkte, wir würden in Deutschland alles tun, um schnell wieder in die Höhe zu kommen* [13. April 1947: Wahlrede].

2) *Trotz der wirtschaftlichen Not wird der Staat den über den Durchschnitt Begabten durch materielle Hilfe den Weg zum Aufstieg ebnen müssen* [6. März 1946: das Programm der CDU].

Метафора у виступах К. Аденауера використовується для образної та емоційної характеристики таких референтів, як «народ»: *Das deutsche Volk krankt seit vielen Jahrzehnten in allen seinen Schichten an einer falschen Auffassung vom Staat, von der Macht, von der Stellung der Einzelpersonen* [6. März 1946: das Programm der CDU]. Тут ми спостерігаємо явище персоніфікації, коли німецький народ зображується як живий організм, який прагне кращого, важко переживає кризи та депресії.

Релевантність референту «молодь» для дискурсу К. Аденауера визначається розумінням федерального канцлера значущості молоді для майбутнього Німеччини. Молоде покоління він метафорично описує як щось світле, перспективне: *Ein zweiter Lichtblick erhellt das Dunkel, das über Deutschland liegt: die deutsche Jugend* [13. April 1947: Wahlrede].

Референт «демократія» для Аденауера асоціюється з принципами людяності, акцентом на окрему особистість, з гуманністю: *Sie ist für uns eine Weltanschauung, die ebenfalls wurzelt in der Auffassung von der Würde, dem Werte*

und den unveräußerlichen Rechten eines jeden einzelnen Menschen, die das Christentum entwickelt hat.

Розглянемо речення: *“Ich gehe über zur Auswirkung unserer Grundeinstellung auf die kulturelle Arbeit. Wir wollen, daß unsere Kultur zurückfindet zu ihrer Grundlage, zur christlich-abendländischen Kultur, deren Kern die hohe Auffassung von der Würde der Person und dem Werte jedes einzelnen Menschen ist”*. У цьому фрагменті слід відзначити метафоричне ототожнення уявлення про ціннісні домінанти людини із певним ядром – *“Kern”*, під яким розуміються базові для культури західних християн традиції та усталені ціннісні парадигми. Із ядром у мові зазвичай порівнюють щось центральне, базове, те, без чого існування певного феномена постає неможливим. Відтак, можна зробити висновок, що для Конрада Аденауера гуманістичні цінності постають дійсно важливою складовою розвитку громадянина нової Німеччини, оскільки він надає їм статусу «ядерних» у своїй промові. Необхідно також відзначити й наявність антитези в проаналізованому реченні: *“von der Würde der Person und dem Werte jedes einzelnen Menschen ist”*. Подібним чином актуалізується протиставлення між загальнолюдськими цінностями та добробутом кожної людини, проте в зазначеному випадку вони не антагонізуються, а постають комплексною запорукою успішного життя кожного німця.

Розглянемо закономірності метафоричного вживання у реченні: *“Auf allen Gebieten macht sich infolge der geistigen Öde der letzten zwölf Jahre und der Verluste, die der Krieg gebracht hat, ein erschreckender Mangel an wirklich tüchtigen und auf ihren Gebieten führenden Menschen bemerkbar”*. У цьому фрагменті нас цікавить метафоричний вираз *“der geistigen Öde”*, що актуалізує образ своєрідного духовного спустошення. У цьому випадку Конрад Аденауер звертає увагу своїх слухачів на те, що війна не лише забрала велику кількість життів громадян Німеччини, але й сприяла глибокій культурній катастрофі. Причину цього духовного спустошення Аденауер відкрито і прямо називає «останні 12 років», що легко співвідносяться із датою приходу Гітлера до

влади (1933 рік) та датою повалення нацистської диктатури та програшу в Другій Світовій війні (1945 рік). Поклавши провину на попередників, німецький канцлер відзначає невтішну загальну кадрову картину в країні, де постає неабиякий брак дійсно здібних людей, справжніх лідерів у власних галузях.

У реченні *“Das Gespenst des Hungertodes für viele Millionen können wir nur bannen, wenn wir unserem Boden auch das letzte abringen und wenn andererseits die Alliierten uns genügend industrielle Produktionsstätten belassen, um durch Export und Import unsere Menschen ernähren und kleiden zu können”* слід відзначити вживання кількох метафоричних конструкцій. По-перше, слід звернути увагу на вираз *“Das Gespenst des Hungertodes”*, під яким розуміється ризик виникнення голоду на територіях Німеччини, що перебувають під контролем союзників. Вживання лексеми *Gespenst*, що належить до розряду демонологічної лексики, покликане поглибити шок-ефект від усвідомлення явища, про яке говорить Аденауер, у всій його моторошності. Далі вживається поєднання метафори та гіперболи, коли Конрад Аденауер говорить, що для того, аби вберегти країну від привида масового голоду, необхідно вирвати все живе з німецької землі. Політик вдається до гіперболи, аби переконати не лише своїх однопартійців, але й окупаційну владу союзників у тому, що необхідні бодай якісь поступки чи пом'якшення чинного режиму, інакше все може завершитися ще більшим жертвами.

Розглянемо промову К. Аденауера *“Rede in der Aula der Universität zu Köln”* від 24 березня 1946 року. У реченні *“Die Universität lebt”* одночасно вжито і метафору, й метонімію. Метафора побудована на ототожненні університету із живою істотою, яка після періоду занепаду, яким було перебування під владою нацистів, знову повертається до нормальної життєдіяльності. Говорячи ж про весь університет, Конрад Аденауер має на увазі, очевидно, не його будівлю, а всіх тих людей, що пов'язані з його функціонуванням – професорсько-викладацький склад, студентів, допоміжний персонал.

У фрагменті: “*Morgenrot funkle empor! Trotz aller Nacht, die auch jetzt noch über uns liegt, meine lieben Freunde, wollen wir daran festhalten, dass doch Morgenrot wieder empor tritt*” вжито одразу дві метафори на позначення актуальної на момент виголошення промови політичної, економічної та суспільної ситуації в повоєнній Німеччині. Так, лексема *morgenrot* використовується на позначення перспективи відродження країни, можливості повернутися до нормального життя й віддалитися від тих жахів війни, із якими в першу чергу асоціюється Німеччина повоєнного періоду. Проте для того, аби сонце зійшло, необхідно перечекати темну ніч. Тут ужито ще одну метафору – *nacht*, що позначає всю глибину повоєнної руйнації Німеччини на всіх рівнях – починаючи від будівель та завершуючи людською психікою.

У фрагменті “*Als ich heute Vormittag von Deutz in die Stadt einfuhr, war es mir wie immer: es legte sich wie würgend auf mich dieses Bild unserer armen, geschändeten Stadt*” віднаходимо метафору “*es legte sich wie würgend auf mich dieses Bild*”. За допомогою цієї метафори промовець передає глибину власної стурбованості долею рідного міста, мером якого він був ще до війни. Конрад Аденауер не може спокійно споглядати руїни Кельна, вони справляють на нього ефект, порівнюваний із задухою.

Наступну метафору віднаходимо у фрагменті: “*Unglück, Leid und Not wecken schlummernde Kräfte im Menschen*”. Тут ідеться про *schlummernde Kräfte*, або ж сили, що дримають, приховані можливості жителів Кельна, які, безперечно, знадобляться їм для того, аби не просто відбудувати, а відродити рідне місто. Конрад Аденауер наголошує, що ситуація, яка склалася, вимагає нелегких рішень, серед яких – максимальна мобілізація моральних та фізичних резервів, до якої здатен кожен місцевий житель заради майбутнього свого міста й Німеччини в цілому.

У промові від 21.07.1948 року, виголошеній Конрадом Аденауером перед студентами хімічного факультету Боннського університету [70], відзначаємо наявність метафор. Так, у фрагменті: “*Aber alles in allem genommen müssen wir*

doch sagen, dass nicht nur die technische Durchführung der Währungsreform gut gelungen ist, sondern wir müssen doch heute sagen - und ich glaube, die allermeisten Deutschen stimmen mir darin bei -, dass eine Währungsreform absolut notwendig war, damit der Schwindel der vergangenen Jahre endlich einmal zu Ende ging” необхідно відзначити метафоричну конструкцію *Schwindel der vergangenen Jahre*. Із запамороченням промовець ототожнює нестабільну економічну й фінансову ситуацію, що панувала в Німеччині в перші повоєнні роки. Запаморочення зазвичай викликає нудоту, відтак, можна відзначити, що Аденауер чітко усвідомлював, який ефект матиме таке порівняння, екстраполювавши його на загальну втомленість населення від заплутаних та незрозумілих фінансових проблем та бажання бодай якоїсь стабільності на цьому відрізьку.

У фрагменті: *“Wir waren auf dem besten Weg in Deutschland, in diesem kollektivistischen Sumpf stecken zu bleiben, und wir können Gott danken, dass die Leute in Frankfurt, die die Verantwortung dafür tragen, den Mut gehabt haben, die Verantwortung für eine radikale Umkehr der Wirtschaft auf sich zu nehmen”* віднаходимо метафоричну конструкцію *kollektivistischen Sumpf*. Говорячи про колективістичне болото, Конрад Аденауер висловлює власне ставлення до комуністичних ідей та колективізму як однієї з них, уважаючи, що запровадження принципів колективізму в повоєнній Німеччині стане гальмівним чинником на її шляху до повноцінного відновлення. На думку Аденауера, комуністичні ідеї зтягують економіку в болото стагнації, відтак, їх застосування виглядає вкрай небажаним.

2.3 Використання повторів у виступах К. Аденауера

Мовознавці схиляються до думки, що повтор – це один із потужних засобів афективного виділення, а його посилювально-видільна й емоційно-експресивна функції є основними. Так, І. Ю. Ковальчук зауважує, що повтор реалізує характерологічну, риторичну, фонову функції, а також постає засобом створення іронії та гри слів.

Як відомо, емоційне мовлення тяжіє до повторення слів, словосполучень і речень. Якщо в логічному мовленні різноманітні повтори можуть здаватися зайвими, то в емоційно насиченому тексті вони свідчать про напруження почуттів автора, створюють опору для інтонаційного руху. Слід зазначити, що повтор – це найважливіший стилеутворювальний компонент публіцистичного тексту, що виходить далеко за рамки фігур мови, оскільки особлива роль, яку відіграє повтор, пояснюється його здатністю не тільки чинити емоційний вплив, а й проводити зміни в системі «думки – цінності – норми» .

У політичному дискурсі першого після Другої світової війни федерального канцлера повтор постає в стилістично спрямованому плані, допомагає вести напружений монолог, передає схвильованість мовлення, спонукає до дій тощо. Ця риторична фігура додає до безпосереднього значення ту експресивність, яка насичує його внутрішнім змістом, робить таку побудову вагомішою .

Аналіз моделей повтору виявив, що у політичному інтерв'ю повторюються як окремі лексеми, так і різні за структурою синтаксичні утворення, що зміцнює структурну організацію тексту. Повторювана лексема у промовах К. Аденауера, наповнюється новим емоційно-експресивним потенціалом, чому сприяють, наприклад, епітети, що супроводжують ключове слово: *Daher müssen wir das Wort immer wieder sagen: Wir wollen eines Tages Mitglied werden, ein freies und gleichberechtigtes Mitglied der Vereinigten Staaten von Europa* [4. August 1946: Rede].

Повтор сприяє збільшенню семантичного обсягу мовної одиниці, нарощенню значеннєвих конотацій, що сприяє реалізації емпатичної функції: *Ein siegreiches nationalsozialistisches Deutschland würde eine tödliche Gefahr für*

Europa gewesen sein, ein Kadaver-Deutschland, d.h. ein verwesendes Deutschland, ist die gleiche Gefahr (держава) [6. März 1946: Grundsatzrede].

Повтор призначений для закріплення певного твердження у свідомості реципієнта. Вони фіксують увагу на ключових положеннях, активізують сприймання інформації та покликані переконувати адресата. В цьому полягає акцентувальна функція повтору. І. В. Соколова слушно зауважує, що функціональне навантаження повтору, його структурно-семантичні характеристики та кількісні параметри визначає прагматична настанова. Наприклад, переконуючи аудиторію, К Аденауер уживає в промові повтори, основним призначенням яких є акцентування на конкретних вимогах: *Sie müssen zurück. Sie müssen zurück in ihre Heimat!* [4. August 1946: Rede].

Низка повторів вжита автором з метою переконати аудиторію, викликати прихильність до себе, своїх дій, вона сприяє також підвищенню патріотичного духу, віри в потенціал рідної країни: *Wir wünschen die Einheit Deutschlands, wir wünschen sie von ganzem Herzen und von ganzer Seele. Wir wünschen ein freies Deutschland, in dem der deutsche Mensch ein menschenwürdiges Dasein führen kann wie jeder andere europäische Mensch.* (повтор) [8. Mai 1949: Ansprache]

Окрім того, повтор сприяє у промовах К. Аденауера підвищенню динамічності мовлення, що досягається багатократним вживанням певної лексеми (синтаксичної конструкції) у межах одного або кількох речень, що розташовані одне за одним:

(1) *Nach der Gründung des Kaiserreiches unter preußischer Vorherrschaft wandelte sich der Staat aus einem ursprünglich lebendig gefühlten Wesen mehr und mehr in eine souveräne Maschine* [6. März 1946: Grundsatzrede].

(2) *Wir sind keine Sammelpartei, wir wollen nicht alles sammeln, was rechts von der Sozialdemokratie steht. Wir sind keine Rechtspartei, wir sind auch keine gemäßigte Linkspartei. Wir sind eine weltanschaulich fundierte Partei eigenen Charakters und eigener Prägung* [6. März 1946: Grundsatzrede].

Прикладом динамізму мовлення канцлера є речення, в якому підкреслюється значущість окремої людини у порівнянні з державою: *Staaten*

kommen, Staaten vergehen, Staaten werden künstlich gemacht (новтор), sie wachsen und brechen wieder auseinander, (...) [4. August 1946: Rede]. У наступній частині речення емфатична функція повтору посилюється через використання асиндетону: *(...) aber der Mensch, dem sein Schöpfer eine unsterbliche Seele gegeben hat, der ist das Wesentliche, das Beste und Kostbarste auf der Erde [4. August 1946: Rede].*

Уживання повторів зазвичай впливає на цілісність тексту. Уведення їх у текст репрезентоване двома взаємопов'язаними категоріями: категорією членованості та категорією зв'язності. У політичній промові К. Аденауера можна зафіксувати також повтори з композиційною метою: *Wir haben ein Kompromiss geschlossen. Über das Kompromiss ist manches gesagt worden. Jedes Kompromiss hat Fehler und Mängel. Aber ein Kompromiss hat auch einen großen Vorteil [8. Mai 1949: Ansprache].* У наведеному уривку лексема *Kompromiss* повторюється у чотирьох сусідніх реченнях, виконуючи при цьому різну тематичну роль. Такі повтори виконують структурують текст, сприяють його зв'язності, і водночас виділяють його окремі, значущі з точки актуального членування речення компоненти.

Окремим різновидом композиційної функції є функція утримання ланцюгового (міжреченнєвого) внутрішньотекстового синтаксичного зв'язку може виконувати повтор синонімічних компонентів у суміжних реченнях: *Für eine solche Neuregelung, die durch ein gewähltes Parlament etwa vorgenommen würde, fordern wir, daß der Wille der Erziehungsberechtigten, der Eltern, über die weltanschauliche Gestaltung der Volksschule entscheiden soll [6. März 1946: Grundsatzrede].*

Однією з основних і невід'ємних функцій повтору в політичному дискурсі є актуалізація уваги читача через підсилення семантики ключового поняття або висловлення загалом: *Daß man 13 bis 14 Millionen Menschen herausreißt aus ihrer Umgebung, wo ihre Väter und Vorfäter seit Hunderten von Jahren gewohnt und gearbeitet haben, daß man sie hineinpreßt in die überbevölkerten anderen Zonen, (...), und daß man dadurch erreicht, daß mitten in Europa eine Wüste entsteht, eine*

Wüste mit versteppten und verunkrauteten Feldern, mit verödeten Dörfern und Städten (новтор), in denen kein Mensch sich mehr befindet - das ist nicht nur eine Grausamkeit sondergleichen, es ist ein Wahnsinn sondergleichen [4. August 1946: Rede].

Нерідко композиційна функція повтору реалізована через кількаразове введення аналогічних компонентів на початку чи в кінці кожного речення. Тоді йдеться про такі різновиди повтору як анафора та епіфора.

За своєю природою повтор є багатофункціональним явищем, виконуючи емоційно-експресивну, композиційну, акцентувальну функції роль, беручи участь у розкритті ідейно-тематичного змісту тексту. Він також актуалізує увагу реципієнта на важливих компонентах тексту, реалізує прагматико-комунікативну настанову мовця, забезпечуючи зв'язність тексту.

Зазначимо, що текстове навантаження інтонаційно-виділеного елемента може здійснюватись не тільки виділенням чогось нового, але й в процесі акцентування уваги уже на відомому, раніше згадуваному, якщо цей елемент повідомлення набуває особливого значення в цьому контексті.

2.4 Використання метонімії, іронії, антитези, гіперболи і риторики у виступах К. Аденауера

У фрагменті з двох речень: *“Auch die Minderheit hat Rechte und Pflichten. Gleiches Recht, Rechtssicherheit und Gerechtigkeit für jeden”* можемо відзначити наявність парцеляції. Висловлена в цих двох реченнях Аденауером думка

могла бути сформульована і в межах одного речення, однак для виокремлення основних її складових німецький політичний діяч вдався до розбиття однієї синтаксичної структури на дві, в межах другої частини виділивши важливість рівності перед законом, правової визначеності та справедливості для всіх прошарків населення.

Риторичний заклик *“Pflegt sie!”* використовується К. Аденауером для того, аби звернути увагу своїх сучасників на те, що відродження освіти є не менш важливим кроком для повоєнної Німеччини, ніж решта інших реформ і трансформацій. Німецький лідер упевнений, що університет відчуває потребу в допомозі з боку небайдужих прошарків населення, тому й закликає ентузіастів об’єднатися та надати необхідну підтримку.

Для того, аби не повторювати назву Кельнського університету кілька разів, Конрад Аденауер звертається до такого засобу вираження мовлення, як перифраз. Так, замість звичної офіційної назви навчального закладу канцлер іменує його *“Hort deutschen Geistes am Rhein”*, або ж прихисток німецького духу на Рейні. У такій неофіційній назві Аденауер намагається вмістити репутацію Кельнського університету як центру антинацистського спротиву в роки гітлерівської диктатури, а також важливість статусу університету в Рейнському регіоні. Канцлер наголошує, що університет зберіг справжній німецький дух, без ідеологічних нашарувань, відтак, має право на повагу та відродження.

Метонімію знаходимо у фрагменті: *“So hart auch Köln getroffen ist, ich bitte Euch, verzaget nicht!”*. Тут під словом *Köln* усвідомлюється не сам Кельн як місто, а, в першу чергу, мешканці Кельна як постраждалі від війни та її наслідків.

Метонімію вжито у фрагменті: *“Lassen Sie mich an die Jahre 1918-1924 erinnern”*. Конрад Аденауер нагадує реципієнтам про події цих років не просто як про певний відрізок часу в минулому, а як про добу, що вмістила цілу низку важливих для країни подій, що, з одного боку, змінили її, а з іншого – призвели до тих жахливих наслідків, проблеми від яких доводиться вирішувати наразі.

1918-1924 роки згадуються Аденауером як доба кардинального падіння рівня життя пересічних німців після програшу Першої світової війни, розпаду імперії, інфляції та голоду. Відповідно, названий часовий проміжок постає метонімічною заміною повоєнного лихоліття, яке повернулося через двадцять років у значно поглибленому вигляді.

У фрагменті: *“Es war mir eine Freude zu sehen, dass der Kölner Männergesangverein sich verjüngt hat”* відзначаємо використання ще однієї метонімії. Так, говорячи, що *der Kölner Männergesangverein sich verjüngt hat*, канцлер Аденауер дає своїм слухачам зрозуміти, що помолодів не сам хор – молодшими стали його учасники внаслідок нового набору хористів. Відповідно, звертаючись до хору, Конрад Аденауер апелює не до самого хору як організації, що провадить музичну діяльність, а до людей, що беруть участь у хоровій діяльності під цією маркою.

У промові, виголошеній 23 лютого 1954 року [70], серед інших ужито метонімію у фрагменті: *“Berlin hat gezeigt, daß die Sowjetunion zu Zugeständnissen in der Deutschlandfrage heute nicht bereit ist”*. У цьому реченні метонімічною є згадка про Радянський Союз, який не хоче йти на поступки з німецького питання. Під назвою країни тут мається на увазі її керівництво, яке, на думку К. Аденауера, штучно і цілеспрямовано гальмує процеси примирення.

Для того, аби посилити ефект від свого висловлювання, «машинна», «механістична» метафорична держава в Аденауера протиставляється «тому, що первісно видавалося живим». До цієї категорії, що постає однією з противаг використаної в тексті промови антитези, німецький канцлер відносить усі прогресивні рушії суспільного розвитку, яким не давала розвиватися, гальмуючи їх зростання, німецька державна машина. Прагненню до змін протиставляється знаменита прусська бюрократія – не випадково, що Аденауер наголошує на тому, що держава набула схожості з байдужою машиною після утворення імперії під владою Пруссії.

У фрагменті: “*Gegenüber diesem Londoner Dokument war der Versailler Vertrag ein blühender Garten für das deutsche Volk*” метафора *ein blühender Garten* на позначення Версальського договору використовується Аденауером у очевидно іронічному сенсі. Таким чином він порівнює міри обмежень, введених за результатами підписання Версальського та Лондонського договорів, стверджуючи, що в порівнянні з останнім навіть Версальський договір був схожий на квітучий сад. Як відомо, Версальський договір було підписано після завершення Першої світової війни, у якій Німеччина програла, відтак, була змушена сплачувати репарації країнам-переможцям та позбутися частини території. Окремі історики вважають жорсткі умови Версальського договору однією з головних причин розв’язання Другої світової війни, оскільки німці пережили тоді справжнє національне приниження. Відтак, якщо Конрад Аденауер характеризує цей договір як м’який та поблажливий для Німеччини у порівнянні з Лондонським, то таким чином він хоче продемонструвати ще більшу антинімецьку спрямованість останньої угоди, що здатна зробити життя німців вкрай нестерпним.

У прикладі: “*Aber Katastrophen, Entfesselung elementarer, dämonischer Gewalten treffen den Schuldigen wie den Nichtschuldigen*” вжито антитезу *den Schuldigen wie den Nichtschuldigen*. За її допомогою промовець прагне довести своїм слухачам, що настав час відкласти з’ясування стосунків з приводу того, хто насправді винен у ситуації, що склалася, хто співпрацював із попереднім режимом, а хто перебував у стійкій опозиції до нього. Конрад Аденауер закликає і «винних», і «невинних» консолідувати зусилля навколо того, аби спільними зусиллями вивести сплюндровану Батьківщину на новий рівень, спочатку повернувши її до життя після руйнівних сорокових років.

Фрагмент: “*Ich bin niemals so glücklich gewesen, dass es uns gelungen ist, allen Schwierigkeiten zum Trotz gerade den Grüngürtel zu schaffen, wie jetzt, da so weite Teile der Stadt zerstört sind, da so viele Kölner verurteilt sind, unter Trümmern ihre Tage zu verbringen*” починається із гіперболи *Ich bin niemals so glücklich gewesen*. Пояснення використання канцлером Аденауером цього

тропа можна знайти в необхідності переконання мешканців Кельна, перед якими була виголошена промова, у тому, що верховна влада Німеччини дійсно підтримує свій народ, перебуваючи з ним і в погані, і в успішні моменти. Кажучи про те, що ніколи не був настільки щасливим, як тоді, коли побачив неушкодженими зелені насадження, Конрад Аденауер таким чином підбадьорює жителів міста, підкреслює, що навіть у скрутні часи в ньому є те, чим справді можна пишатися, а також закликає громадян до щонайшвидшого відновлення зруйнованих будівель, які разом із зеленим поясом стануть окрасою оновленого міста.

ВИСНОВОК

Сьогодні одним із найбільш соціальнозначущих і лінгвістично затребуваних видів спілкування є політичний дискурс. Такий статус політичного дискурсу в суспільстві та лінгвістиці (також і в інших галузях) обумовлений тією важливою роллю, яку він грає в житті соціуму в цілому.

1. Політичний дискурс є загальноприйнятим типом мовної поведінки суб'єкта (відомого політика, канцлера, президента тощо) в політичній сфері, який обумовлений історичною та соціальною ситуацією. Мета спілкування в політичному дискурсі детермінує вибір комунікативним учасником способу спілкування та стилістичних засобів.

2. Політичний дискурс репрезентує світ політики у промовах Конрада Аденауера, в який входять постанови, укази, закони, наукові політологічні статті, газетно-публіцистичні тексти на суспільно-політичну тему та публічні промови.

3. Публічна промова – це заздалегідь підготовлений гострополітичний виступ із позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуванням, конкретними фактами, з планами та перспективою політичних змін. Їх джерелом є дискурс влади, який знаходиться у постійному розвитку, залежно від суспільно-політичних пріоритетів.

4. Для здійснення своїх двох основних функцій (інформативної та функції впливу) публічна промова має бути експресивною та виразною. Це досягається за допомогою різних засобів посилення виразності. Особливої значущості в структурно-семантичній тканині офіційних промов К. Аденауера набувають стилістичні одиниці, до яких відносяться тропи та риторичні фігури. Вибір тропів у мові політика залежить від конкретної політичної ситуації, потреб суспільства, яке він представляє, та від актуальності референта, що зазнає у промові образної репрезентації.

Серед риторичних засобів на особливу увагу заслуговує риторичний заклик. Він використовується К. Аденауером для того, аби звернути увагу своїх сучасників на те, що відродження освіти є не менш важливим кроком для повоєнної Німеччині, ніж решта інших реформ і трансформацій.

Достовірність результатів дослідження забезпечується опорою на визнані сучасною лінгвістичною спільнотою наукові підходи, досягнення, накопичені вітчизняними та зарубіжними авторами, аналізом значного обсягу мовного матеріалу, а також широкою теоретичною базою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

СПИСОК ТЕОРИТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алешина Е.Ю. Жанровая градация политического дискурса. Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/>
2. Алтунян А.Г. Анализ политических текстов: Учебное пособие. М.: Университетская книга; Логос, 2006. 384 с.
3. Арутюнова Н.Д. Истоки, проблемы и категории прагматики /Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. *Новое в зарубежной лингвистике*. М.: Прогресс, 1995. Вып. 16: Лингвистическая прагматика. с. 33-38.
4. Балли Ш. Французская стилистика. М.: Либроком, 2009. 384 с.
5. Баранов А.Н., Казакевич Ю.Н. Парламентские дебаты: традиции и новации. М.: Знание, 1991. 42 с.
6. Бахтин М. М. Собрание сочинений. Т. 5. Работы 1940-х - начала 1960-х годов. М.: Русские словари, 1997
7. Бацевич Ф.С.Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи: [монографія]. Львів: ПАІС, 2005. 264 с.
8. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка: учебник . М.: Высш. шк., 1983. 271 с.
9. Блох М. Я., Великая Е. В. Просодия в стилизации текста. М.: Прометей, 2011. 120 с.
10. Блох М. Я. Дискурс и системное языкознание. *Язык. Культура. Речевое общение*. 2013. №1. с. 5-10
11. Будаев Э. В., Чудинов А. П. Зарубежная политическая лингвистика : учеб. пособие. Екатеринбург, 2006. 280 с.
12. Гвоздев А.Н. Очерки по стилистике русского языка. М.: Просвещение, 1965. 408 с

13. Гуйванюк Н.В. Слово – Речення – Текст: вибр. Праці. Чернівці: Чернівецький ац... ун-т, 2009. 664 с.
14. Демьянков В.З. Морфологическая интерпретация текста и его моделирование. М.: МГУ, 1994. 206 с.
15. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии . Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования : сб. науч. тр. / отв. ред. и сост. В. И. Герасимов, М. В. Ильин. М. : РАН ИНИОН, 2002. с. 32-43.
16. Дискурс іноземномовної комунікації : кол. моногр. / наук. ред. проф. К. Кусько. Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2001. 495 с.
17. Епштейн О. В. Семантико-прагматические и коммуникативно-функциональные категории политического дискурса [Электронный ресурс] Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов : Грамота, 2008. № 2. с. 150-156. Режим доступа: <http://www.gramota.net/materials/2/2008/2/55.html>
18. Жанровая градация политического дискурса. Е. Ю. Алешина. Режим доступа : <https://cyberleninka.ru>
19. Завальська Л. В. Стилiстично знижена лексика в мовленнi українських полiтиків (на матерiалi iнтерактивного спiлкування в умовах полiтичних ток-шоу). *Науковi записки Нацiонального унiверситету «Острозька академiя» . Серiя «Фiлологiя»*. 2015. Вип. 52. с. 108–110.
20. Зарецький О. В. Полiтичний дискурс помаранчевої революцiї. *Українська мова*. 2007. № 3. с. 27–43.
21. Земская Е. А. Городская устная речь и задачи ее изучения. Разновидности городской устной речи. М. : Наука, 1988. 290 с.
22. Кадлубович Т., Спiввiдношення понять полiтичного дискурсу та полiтичної комунiкацiї. *Вiсник Нацiональної академiї державного управлiння. Полiтологiя i право*. Режим доступа : <http://visnyk.academy.gov.ua/>

23. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепт, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 447 с.
24. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс . М. : Гнозис, 2004. 390 с.
25. Карасик В. И. Структура институционального дискурса. *Проблемы речевой коммуникации* / Отв. ред. М. А. Кормилицына. Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 2000. с. 25-33
26. Карпухина Е. А. Специфика политического дискурса [Электронный ресурс] .*Филологические науки. Вопросы теории и практики.* Тамбов : Грамота, 2011. № 4. с. 91-93. Режим доступа: <http://www.gramota.net/materials/2/2011/4/23.html>
27. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови . К.: Вища школа, 1987. 349 с.
28. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс : текстуалізація реальності : [монографія] . Одеса : Чорномор'я, 2007. 156 с
29. Красных В. В. «Свой» среди «чужих» : миф или реальность. М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. 375 с.
30. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике . Дискурс, речь, речевая деятельность. М., 2000. с.8-13.
31. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. М.: Едиториал УРСС, 2004. 256 с.Режим доступа : <https://codenlp.ru/>
32. Левшенко Ю. И. Политический дискурс: Аналитический обзор теоретико-методологических подходов [Электронный ресурс] *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики* – Тамбов : Грамота, 2012. № 7. Ч.2. с. 100-108. Режим доступа: <http://www.gramota.net/materials/3/2012/7-2/25.html>

33. Львова Н.Л., Микитюк І.М. Функціонування засобів експресивного синтаксису художньому тексті. Режим доступу http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VChdpu/ped/2012_101/Lvova.pdf
34. Макаров М. Л. Основы теории дискурса : [монография] . М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
35. Маслова В.А. Современные направления в лингвистике. М.: Изд. центр «Академия», 2008.264 с.
36. Мацько Л. І. Лінгвістична риторика // Наука і сучасність: Зб. наук. праць / . Ч.4. К.: Логос, 1999. с. 3-16.
37. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навч. Посіб. Вид 2-ге, стер. К.: Вища школа, 2006. 311с.
38. Мацько Л.І.,Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови: підруч. Для філол.. спеціал. ВНЗ.К.: Вища школа, 2003. 454 с.
39. Медвідь О. М. Прагматичні інтерпретації текстів політичного дискурсу / О. М. Медвідь, І. Г. Ізмайлова // Вісн. СумДУ. 2008. -№ 1. с. 66-71. - Серія "Філологія"
40. Павлюк Л. С. Текст і комунікація: Основи дискурсного аналізу : [посібник] . Львів : ПАІС, 2009. 76 с.
41. Петренко В. В. Політична мова чи політичний дискурс? *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* : [зб. наук. праць]. Серія «Філософія. Політологія». 2006. с. 124–126.
42. Пешè М. Итоги и перспективы по поводу автоматического анализа дискурса . *Квадратура смысла: французская школа анализа дискурса* / М. Пешè, К. Фукс. М. : ОАО ИГ «Прогресс», 1999. с. 105–123
43. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: підр. Для студентів факультета журналістики. Вид. 2-ге, стер. К.: Либідь,1993. 208 с.
44. Седов К. Ф. Дискурс и личность: Эволюция коммуникативной компетенции . М. : Лабиринт, 2004. 320 с.

45. Селиверстова Л.Н. Политический слоган как речевой жанр точки зрения прагмалингвистики. *Вестник Таганрогского института управления и экономики*. 2014. № 1. с. 48 – 51
46. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність. [На матеріалах сучасної газетної публіцистики]: Монографія / За ред. В. Різуна. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 392 с
47. Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. К. : Либідь, 1996. 176 с.
48. Славова Л.Л. Мовна особистість лідера у дзеркалі політичної лінгвоперсонології: США – Україна: [монографія] . Житомир: Вид-во ЖДУ ім.. І. Франка, 2012.-360 с.
49. Стризое А. Л. Политика и общество: социально-философские аспекты взаимодействия . Волгоград : Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 1999. 340 с.
50. Стрій Л. І. Ритуальні жанри українського політичного дискурсу:структурно-семантичний і лінгвопрагматичний аспекти. 2015. 190 с. Режим доступу : <http://onu.edu.ua/>
51. Суханов Ю.Ю. Политический дискурс как объект лингвистического анализа. Военный университет Вестник РУДН. Серия: *ТЕОРИЯ ЯЗЫКА. СЕМИОТИКА. СЕМАНТИКА* 2018 Vol. 9 No 1 200—212 Режим доступу : <http://journals.rudn.ru/semioticssemantics>
52. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации: монография. Екатеринбург, 2003. 320 с.
53. Чудинов А. П. Новые исследования по политической лингвистике (2002—2004). Изв. УрГПУ. Лингвистика. Екатеринбург, 2005. Вып. 15. С. 39-55.
54. Чудинов А. П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации. *Политическая лингвистика*. 2012. №2(40). С. 53-59.
55. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: [учеб. пособие]. М.: Флинта : Наука, 2008. 256 с.

56. Шевчук Н.В. Особливості політичного дискурсу: зміст, функції, жанрове втілення. Вісник ДАКККіМ 1'2013. с 263-269.
57. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Ин-т язiкознання РАН; Волгогр. Гос. Пед.. Ун-т. Волгоград: Перемена, 2000. 368 с.
58. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. 326 с.
59. Шмелева Т. В. Речевой жанр: возможности описания и использования в преподавании языка. Русистика. Научный журнал актуальных проблем преподавания русского языка. Берлин : [б. и.], 1990. № 2. с. 20-32.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

60. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007
61. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
62. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. М.: Большая Российская Энциклопедия, 2000. 688 с.
63. Русанівський В.М., Татаренко О.О. Українська мова: енциклопедія; ред.. В.М. Русанівський, О.О. Татаренко та інші. К.: Укр. енциклопедія ім.. М.П. Бажана, 2000. 824 с.
64. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
65. Dijk T. A. (1997). What is Political Discourse Analysis? Amsterdam: Benjamins
66. Grabias S. Język w zachowaniach społecznych / Grabias S. – Lublin, 1997

67. 21. Juli 1948: Rede vor Studenten im Chemischen Institut der Universität Bonn
68. Kloch Z. Mówienie publiczne, mówienie na scenie / Zbigniew Kloch // Odmiany dyskursu semiotyka życia publicznego w Polsce. Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006. S. 104–121. Режим доступа: <https://www.lnu.edu.ua/>
69. Linguistics Encyclopedia, The / Ed. by K.Malmkjar. L. & N.Y.: Routledge, 1996.
70. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. Pressemitteilung Nr. 222/54. Auszug abgedruckt in: Konrad Adenauer: „Die Demokratie ist für uns eine Weltanschauung.“ Reden und Gespräche 1946-1967. Hg. von Felix Becker. Köln-Weimar-Wien 1998, S. 85-96.
71. Riesel E. Deutsche Stilistik / E. Riesel, E. Schendels. M.: Proswestschenije, 1975. 316 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

73. Rundfunkrede des 1. Vorsitzenden des Zonenausschusses der Christlich-Demokratischen Union in der britischen Zone, Oberbürgermeister a.D. Dr. Konrad Adenauer über das Programm der CDU, gehalten am 6. März 1946 über den Nordwestdeutschen Rundfunk. Köln o.J. (StBKAH I/02.03.). Auszug abgedruckt in: Konrad Adenauer: „Die Demokratie ist für uns eine Weltanschauung.“ Reden und Gespräche 1946-1967. Hg. von Felix Becker. Köln-Weimar-Wien 1998, S. 1-9.
74. Режим доступа: <https://www.lnu.edu.ua/www.konrad-adenauer.de> > re.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Relevanz des gewählten Forschungsthemas wird von mehreren Faktoren bestimmt: Die Dynamik der sozialen Entwicklung bringt Veränderungen im Bereich der politischen Kommunikation mit sich und stellt ständig neue Anforderungen an die Sprache. Es wird ein neues Feld für die Bildung von Beziehungen zwischen Staat und Gesellschaft, zwischen Politikern und Bürgern geschaffen. Im Kontext solcher Veränderungen tritt nicht nur die sprachliche Analyse öffentlicher Reden als eigenständiges Genre des politischen Diskurses in den Vordergrund, sondern auch die Analyse gesellschaftspolitischer Umstände, unter denen sie entstehen. Es ist auch wichtig, Forschungen durchzuführen, die die allgemeinen und spezifischen Merkmale der stilistischen Anordnung öffentlicher Reden in verschiedenen Perioden der gesellschaftspolitischen Entwicklung Deutschlands identifizieren und beschreiben können.

Zweitens wird durch die Demokratisierungsprozesse, das Wachstum der sozialen und politischen Aktivität der Gesellschaft die Notwendigkeit, die Kunst der öffentlichen Rede zu beherrschen, bedeutend. Die öffentliche Sprache kann sowohl den Entwicklungsstand der Gesellschaft in einem Land als auch die internationale Ebene erheblich beeinflussen. Diese Studie basiert auf der Idee der Sprache als Instrument zur sozialen Regulierung der Beziehungen zwischen Kommunikatoren.

Eine der sozial bedeutendsten und sprachlich beliebtesten Kommunikationsarten ist heute der politische Diskurs. Dieser Status des politischen Diskurses in der Gesellschaft und in der Linguistik (sowie in anderen Bereichen) ist auf die wichtige Rolle zurückzuführen, die er im Leben der Gesellschaft insgesamt spielt.

Der politische Diskurs ist eine verbreitete Art des Sprachverhaltens des Subjekts (berühmter Politiker, Kanzler, Präsident usw.) im politischen Bereich, das auf die historische und soziale Situation zurückzuführen ist. Der Zweck der Kommunikation im politischen Diskurs bestimmt die Wahl der

Kommunikationsmethode und der stilistischen Mittel des kommunikativen Teilnehmers.

Der politische Diskurs repräsentiert die Welt der Politik, die Resolutionen, Dekrete, Gesetze, Artikel der wissenschaftlichen Politikwissenschaft, Zeitungs- und journalistische Texte zu gesellschaftspolitischen Themen und öffentliche Reden umfasst.

Eine öffentliche Rede ist eine vorbereitete scharfe politische Rede mit positiven oder negativen Bewertungen, Begründungen, spezifischen Fakten, Plänen und Perspektiven für politische Veränderungen. Ihre Quelle ist der Machtdiskurs, der sich je nach gesellschaftspolitischen Prioritäten ständig weiterentwickelt.

Um seine beiden Hauptfunktionen (informativ und einflussreich) erfüllen zu können, muss die öffentliche Rede ausdrucksstark und ausdrucksstark sein. Dies wird durch verschiedene Mittel zur Verbesserung der Ausdruckskraft erreicht. Von besonderer Bedeutung für das strukturelle und semantische Gefüge des politischen Diskurses sind Stileinheiten, zu denen Pfade und rhetorische Figuren gehören.

Die Wahl der Tropen in der Sprache der Politik hängt von der spezifischen politischen Situation, den Bedürfnissen der Gesellschaft, die er vertritt, und der Relevanz des Referenten ab, der einer bildlichen Darstellung in der Sprache unterworfen ist.

Die Menge der rhetorischen Mittel ist im Allgemeinen dieselbe. Der Unterschied liegt in der Häufigkeit der Verwendung einer bestimmten rhetorischen Figur.

Die Zuverlässigkeit der Forschungsergebnisse wird durch das Vertrauen in wissenschaftliche Ansätze sichergestellt, die von der modernen Sprachgemeinschaft anerkannt werden, durch von in- und ausländischen Autoren gesammelte Leistungen, durch die Analyse einer erheblichen Menge an Sprachmaterial sowie durch eine breite theoretische Grundlage.

Stichwörter: politischer Diskurs, öffentliche Reden, stilistische Mittel.